

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi asevelvollisuuslain ja siviilipalveluslain 79 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi asevelvollisuuslakia ja siviilipalveluslakia. Asevelvollisuuslain mukaisten kutsuntojen järjestämistä joustavoitettaisiin yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä. Asevelvollisuuslaista poistettaisiin velvoite julkaista kutsuntakuulutus kunnan ilmoitustaululla. Varusmiespalveluksen aloittamisajankohtaa koskevaa sääntelyä täsmennettäisiin. Palveluskelpoisuudesta päättämistä ja oikaisuvaatimuksen tekemistä selkeytettäisiin. Lisäksi asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytymistä koskevaa sääntelyä selkeytettäisiin. Asevelvollisuuslain muutoksenhakusäännösten ruotsinkielistä kieliversiota päivitetäisiin vastaamaan paremmin hallintolain terminologiaa.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2022. Asevelvollisuuslain säännöstä viimeisestä mahdollisesta varusmiespalveluksen aloittamisajankohdasta sovellettaisiin vasta 1.1.2024 jälkeen varusmiespalveluksen aloittaviin varusmiehiin. Lisäksi säännöstä palveluskelpoisuudesta päättämisestä sovellettaisiin vasta 1.7.2022 alkaen.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
2 Nykytila ja sen arviointi.....	3
2.1 Yleistä	3
2.2 Varusmiespalveluksen aloittamisen viimeinen mahdollinen ajankohta.....	4
2.3 Päätös asevelvollisen palveluskelpoisuudesta palveluksen keskeyttämisen yhteydessä	5
2.4 Muutoksenhaku päätökseen kertausharjoituksesta vapautushakemuksen johdosta	5
2.5 Asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomitseminen	6
2.6 Covid-19-pandemian myötä havaitut muutostarpeet	7
3 Tavoitteet	7
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	8
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	8
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	9
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	10
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	10
6 Lausuntopalaute.....	11
6.1 Työryhmän mietintö.....	11
6.2 Asevelvollisuuslain 118 § ja siviilipalveluslain 79 §	16
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	21
7.1 Asevelvollisuuslaki	21
7.2 Siviilipalveluslaki.....	28
8 Lakia alemman asteinen sääntely	28
9 Voimaantulo	29
10 Suhde muihin esityksiin.....	29
10.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä	29
10.2 Suhde talousarvioesitykseen	30
11 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	30
LAKIEHDOTUKSET	32
Laki asevelvollisuuslain muuttamisesta	32
Laki siviilipalveluslain 79 §:n muuttamisesta	36
LIITE	37
RINNAKKAISTEKSTIT	37
Laki asevelvollisuuslain muuttamisesta	37
Laki siviilipalveluslain 79 §:n muuttamisesta	43

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

Asevelvollisuuslaki (1438/2007) on tullut voimaan 1.1.2008. Laki korvasi vuodelta 1950 peräisin olevan asevelvollisuuslain. Yli kymmenen vuoden aikana kertyneiden soveltamiskokemusten myötä on noussut esiin useita lain yksityiskohtiin kohdistuvia selvittämistä edellyttäviä kysymyksiä ja muutostarpeita, joita Pääesikunta ja puolustusministeriö ovat tarkemmin kartoittaneet vuoden 2019 aikana. Osa lain muutostarpeista liittyy käytännön toiminnassa havaittuihin ongelmiin ja osa ympäröivän lainsäädännön muutoksiin. Myös Covid-19-pandemian myötä on käynyt ilmi tiettyjä ongelmakohtia erityisesti kutsuntojen järjestämiseen liittyvien säännösten osalta.

Puolustusministeriö asetti 11.9.2020 työryhmän selvittämään asevelvollisuuslain muutostarpeita ja valmistelemaan selvityksen perusteella tarvittavat säädösmuutosehdotukset. Työryhmässä oli jäseniä puolustusministeriöstä, Puolustusvoimista sekä Varusmiesliitto ry:stä. Työryhmän alkuperäinen määräaika oli 31.1.2021 asti, ja määräaika jatkettiin 20.1.2021 tehdyllä puolustusministeriön päätöksellä 28.2.2021 saakka.

Työryhmä luovutti mietintönsä puolustusministeriölle 24.2.2021. Työryhmän valmistelema hallituksen esitysluonnos on ollut lausuntokierroksella 24.3.2021–23.4.2021 [Lausuntopalvelu.fi](https://www.lausuntopalvelu.fi) -palvelussa ja sen jatkovalmistelu on tehty virkatyönä puolustusministeriössä. Lausuntoa pyydettiin puolustushallinnon alan viranomaisilta, yhdistyksiltä ja muilta sidosryhmiltä sekä viranomaisilta, muun muassa ministeriöiltä, tuomioistuimilta, syyttäjälaitokselta ja työmarkkinajärjestöiltä.

Lausuntopalautteen perusteella ilmeni tarve muuttaa lausuntokierroksella olleiden pykälien lisäksi myös asevelvollisuuslain 118 §:ää, joka ei ollut mukana ensimmäisellä lausuntokierroksella. Samassa yhteydessä on tarpeen muuttaa myös siviilipalveluslain 79 §:ää. Ehdotus asevelvollisuuslain 118 §:ksi on valmisteltu puolustusministeriössä ja ehdotus siviilipalveluslain (1446/2007) 79 §:n muuttamiseksi työ- ja elinkeinoministeriössä. Muutosehdotusten osalta järjestettiin erillinen lausuntokierros 9.9.2021-21.9.2021 [Lausuntopalvelu.fi](https://www.lausuntopalvelu.fi) -palvelussa.

Säädöshankkeen asiakirjat löytyvät valtioneuvoston hankeikkunasta hanketunnisteella PLM003:00/2020.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Yleistä

Asevelvollisuuslaki uudistettiin kokonaisuudessaan vuonna 2007. Uudistuksen perimmäisenä tavoitteena tuolloin oli saattaa asevelvollisuuslaki perustuslain mukaiseksi sekä ajantasaisemmaksi ja toimivammaksi.

Asevelvollisuuslaissa säädetään maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä asevelvollisena Puolustusvoimissa. Laki sisältää perussäännökset koskien kutsuntoja ja palveluskelpoisuuden tarkastamista, palvelukseen määräämistä ja sen järjestämistä, aseetonta palvelusta ja maanpuolustusvelvollisuuteen perustumatonta palvelusta, ylimääräistä palvelusta ja palvelusta liikekannallepanon aikana sekä asevelvollisuuteen kuuluvia etuuksia. Laissa on lisäksi säännöksiä varusmiespalveluksesta vapauttamisesta toisessa valtiossa suoritetun palveluksen perusteella sekä

HE 183/2021 vp

toisen valtion kansalaisuuden perusteella. Lakiin sisältyy myös rangaistussäännöksiä ja säännöksiä muutoksenhausta. Laissa säädetään lisäksi asevelvollisen määräämisestä virka-apu- ja pelastustehtäviin sekä muihin Puolustusvoimille laissa säädettyihin tehtäviin.

Asevelvollisuuslain mukaan aluetoimisto suunnittelee ja johtaa sotilaallista maanpuolustusta alueellaan, järjestää kutsunnat sekä käsittelee asevelvollisuutta koskevia asioita. Muutoksenhakuviranomainen asevelvollisuutta koskevissa asioissa on kutsunta-asiain keskuslautakunta.

Perustuslain 127 §:n 2 momentin mukaan oikeudesta saada vakaumuksen perusteella vapautus osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen säädetään lailla. Siviilipalveluslain (1446/2007) 1 §:n 2 momentin mukaan asevelvollinen, jonka vakaumukseen perustuvat syyt estävät häntä suorittamasta asevelvollisuuslaissa (1438/2007) säädettyä palvelusta, vapautetaan sen suorittamisesta ja määrätään suorittamaan siviilipalvelusta. Siviilipalvelukseen kuuluu peruskoulutusjakso, yhteiskunnalle hyödyllinen siviililuonteinen työpalvelu, täydennyspalvelus, ylimääräinen palvelus ja liikekannallepanon aikainen palvelus.

2.2 Varusmiespalveluksen aloittamisen viimeinen mahdollinen ajankohta

Voimassa olevassa laissa säädetään yleisestä varusmiespalveluksen suorittamisvelvollisuuden päättymisestä rauhan aikana 30 vuoden ikärajan täytyessä, mutta laissa ei ole yleistä säännöstä siitä, milloin palvelus tulisi viimeistään aloittaa. Puolustusvoimissa on noussut esiin tilanteita, joissa kaikki palvelustehtävät eivät ole tehtävän edellyttämän palveluksen keston ja lähestyvän ikärajan täyttymisen vuoksi olleet mahdollisia tietyille varusmiehille. Käytännössä tällainen tilanne voi voimassa olevan lainsäädännön mukaan syntyä silloin, jos asevelvollinen aloittaa varusmiespalveluksensa vasta sinä vuonna, kun hän täyttää 30 vuotta.

Voimassa olevan lain 35 §:n 1 momentin mukaan asevelvollisen tekemän ilmoituksen perusteella hänelle määrättyä varusmiespalveluksen aloittamisaikaa siirretään, mikäli siirtäminen on tarpeen kansanedustajan tehtävän, valtioneuvoston jäsenyyden tai Euroopan parlamentin jäsenyyden hoitamista varten, mutta varusmiespalvelus on kuitenkin aloitettava viimeistään sinä vuonna, jona asevelvollinen täyttää 29 vuotta.

Ulkomailla asuvan toisen valtion kansalaisella puolestaan ei ole lain 75 §:n 1 momentin mukaan velvollisuutta tulla kutsuntaan eikä varusmiespalvelukseen, jos hänellä on myös toisen valtion kansalaisuus ja hänen asuinpaikkansa on viimeiset seitsemän vuotta ollut muualla kuin Suomessa. Asevelvollinen voidaan kuitenkin määrätä palvelukseen, jos hän muuttaa Suomeen ennen sen vuoden loppua, jona hän täyttää 30 vuotta.

Samoin varusmiespalveluksesta voidaan vapauttaa lain 76 §:n 1 momentin mukaan rauhan aikana hakemuksesta Suomen kansalainen, jolla on myös toisen valtion kansalaisuus, jos hänen asuinpaikkansa ei ole Suomessa ja hän osoittaa, että hänen tosiasialliset siteensä ovat muualla kuin Suomeen. Päätös voidaan pykälän 2 momentin mukaan kuitenkin peruuttaa ja asianomainen määrätä varusmiespalvelukseen, jos vapauttamisen edellytyksissä on tapahtunut olennainen muutos sen vuoksi, että asevelvollinen on ennen sen vuoden loppua, jona hän täyttää 30 vuotta, muuttanut asumaan Suomeen.

Naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa (194/1995) säädetään naisten osalta, että nainen voidaan hakemuksesta ottaa varusmiespalvelusta vastaavaan vapaaehtoiseen asepalvelukseen, jos hän palvelukseen astuessaan on täyttänyt 18 mutta ei 30 vuotta.

Asevelvollisuuslain säännökset varusmiespalveluksen aloittamisen viimeisestä mahdollisesta ajankohdasta eivät siis ole yhtenäisiä. Osa voimassa olevista ikäraja koskevista säännöksistä

ei myöskään sovi yhteen varusmiespalveluksen suorittamisvelvollisuuden päättymistä koskevan säännöksen kanssa.

2.3 Päätös asevelvollisen palveluskelpoisuudesta palveluksen keskeyttämisen yhteydessä

Voimassa olevan lain mukaan joukko-osaston komentaja ei voi tehdä päätöstä asevelvollisen palveluksen keskeyttämisen yhteydessä tämän palveluskelpoisuudesta. Nykytilanteessa varusmiehen palveluksen keskeyttämisestä siis päättää joukko-osaston komentaja, joka tekee samalla esityksen aluetoimistolle palveluskelpoisuusluokituksen muuttamisesta. Aluetoimisto tekee päätöksen asevelvollisen palveluskelpoisuudesta.

Joukko-osaston komentaja tekee päätöksen asevelvollisen palveluksen keskeyttämisestä terveydellisistä syistä ja esittää palveluskelpoisuusluokkaa. Palvelus keskeytyy terveydellisistä syistä vajaalla 3000 varusmiehellä vuosittain. Keskeyttäneistä noin 75 %:a esitetään E-luokkaan ja 25 %:a C-luokkaan. Aluetoimisto kutsuu tai määrää asevelvollisen myöhemmin suoritettavaan aluetoimiston järjestämään tarkastukseen (AJT), jossa palveluskelpoisuus päätetään. Käytännössä tilaisuudessa vahvistetaan joukko-osaston komentajan tekemä esitys.

Joukko-osaston komentajan keskeyttäessä asevelvollisen palveluksen tämä kutsutaan tai tarvittaessa määrätään seuraavaan mahdolliseen aluetoimiston järjestämään tarkastukseen. Määräminen tulee kyseeseen ainakin silloin, jos asevelvollinen ei ole yhtynyt palveluskelpoisuutta koskevaan esitykseen. Mikäli palvelus on keskeytetty palvelusturvallisuussyillä, on se tuotava esiin myös kutsussa tai määräyksessä.

Joukko-osaston komentajan keskeytettyä asevelvollisen palveluksen tulee aluetoimiston – työjärjestyksensä mukaan – tehdä päätös joukko-osaston komentajan esityksen pohjalta. Tarkastukseen tulee olla nimettynä kaksi aluetoimiston asevelvollisuusasioihin perehtynyttä sotilasta.

Aluetoimiston järjestämässä tarkastuksessa tehdään päätökset käsiteltävien asevelvollisten palveluskelpoisuudesta. Jos asevelvollinen on palveluskelpoinen, hänet määrätään aloittamaan palvelus samana vuonna kuin päätös tehdään tai viimeistään toisena kalenterivuonna sen jälkeen. Palveluskelpoisuuden määrittämisessä avustaa lääkäri, joka tekee ehdotuksen asevelvollisen palveluskelpoisuudesta. Lääkärin ei välttämättä tarvitse tehdä palveluskelpoisuusehdotusta palveluksen keskeyttäneistä, vaan päätös voidaan tehdä joukko-osaston tekemän palveluskelpoisuusesityksen pohjalta.

Käytännössä jo nykyisin varusmiespalveluksen keskeyttävät varsin usein mieltävät joukko-osaston komentajan tekemän päätöksen palveluksen keskeyttämisestä merkitsevän myös päätöstä palveluskelpoisuusluokasta, mikä näkyy aika ajoin oikaisuvaatimuksina joukko-osaston komentajan tekemästä palveluksen keskeyttämisestä, vaikka tarkoituksena onkin ollut tehdä oikaisuvaatimus palveluskelpoisuusluokkaa koskevasta päätöksestä. Asevelvollinen, jonka palvelus on keskeytynyt terveydellisistä syistä, joutuu nykymentelyssä odottamaan lopullista aluetoimiston palveluskelpoisuuspäätöstä jopa 2–4 kuukautta palveluksen keskeyttämisen jälkeen.

2.4 Muutoksenhaku päätökseen kertausharjoituksesta vapautushakemuksen johdosta

Voimassa olevan lain mukaan vapautusta kertausharjoituksesta haetaan kirjallisesti määräyksen antaneelta aluetoimistolta. Mikäli asevelvollinen on tyytymätön vapautushakemuksen johdosta annettuun päätökseen, hän voi lain mukaan vaatia siihen oikaisua. Oikaisuvaatimuksen käsittelee asevelvollisen kotipaikan määräytyvä aluetoimisto, joka voi olla eri kuin vapautushakemuksen käsitellyt aluetoimisto. Ennen päätöksen tekemistä oikaisuvaatimuksen käsittelevä

aluetuomio pyytää tällaisessa tapauksessa lausunnon harjoituksen käskyttäneeltä aluetuomilta. Sekä asevelvollisen että aluetuomien näkökulmasta olisi selkeämpää ja sujuvampaa, että vain yksi aluetuomio osallistuisi asian käsittelyyn. Aluetuomien keskinäisiä lausunto-menettelyjä ei voida myöskään tämän kaltaisessa asiassa pitää tarkoituksenmukaisena resurssien käyttämisenä.

2.5 Asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomitseminen

Helsingin hovioikeus antoi 23.2.2018 tuomion, jolla se hylkäsi syytteen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä ihmisten yhdenvertaisuuteen vedoten. Hovioikeus katsoi, että tuomitseminen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä on perustuslaissa kiellettyä syrjivää kohtelua Jehovan todistajiin nähden, jotka olivat lailla vapautettu sekä asepalveluksen että siviilipalveluksen suorittamisesta.

Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain kumoamisen (330/2019) johdosta Jehovan todistajat ovat asevelvollisuuslaissa tarkoitettuja asevelvollisia 1.4.2019 lähtien. Lakimuutos saattoi erilaiset vakaumukset yhdenvertaiseen asemaan, minkä seurauksena siviilipalveluksesta kieltäytyneiden henkilöiden tuomitseminen rangaistukseen ei johtaisi enää perustuslain yhdenvertaisuusperiaatteen ja syrjintäkiellon vastaiseen lopputulokseen suhteessa Jehovan todistajiin.

Helsingin hovioikeus on 8.1.2021 siviilipalveluksesta kieltäytymisestä koskeissa tuomioissaan 21/100233 asiassa R 20/700, 21/100247 asiassa R 20/701 ja 21/100261 asiassa R 20/702 vahvistanut, että syytteen tultua kerran hylätyksi ei samana pidettävän tosiseikaston perusteella ole enää mahdollista syyttää samasta rikoksesta. Korkein oikeus ei antanut 28.6.2021 jatkokeskustelutulokset edellä mainituille tuomioille, päätökset R2021/206, R2021/207, R2021/208.

Voimassa olevan asevelvollisuuslain 118 §:n 2 momentin mukaan sotilasviranomaisen määrää asevelvollisen uudelleen palvelukseen, jos asianomaista ei tuomita asevelvollisuudesta kieltäytymisestä vankeusrangaistukseen. Nykytila on aiheuttanut tilanteita, joissa aluetuomion tulee määrätä asevelvollinen uudelleen palvelukseen tilanteessa, jossa on tehty päätös syyttämättä jättämisestä asevelvollisuudesta kieltäytymisen osalta tai syyte siitä on tuomioistuimessa lainvoimaisesti hylätty. Henkilön tultua määrätyksi uudelleen palvelukseen ja mahdollisesti kieltäytyessä uudelleen, ei asian johdosta suoritettu esitutkinta *ne bis in idem* -kiellosta johtuen johda syytteesen tai mahdollinen syyte joka tapauksessa tulotisiin tuomioistuimessa hylkäämään. Nykyisen lain voimassa ollessa tilanne ratkeaa vasta sen vuoden lopussa, kun asevelvollisuudesta kieltäytyjä saavuttaa 30 vuoden iän. Tämä on johtanut asevelvollisten kannalta kohuttomiin tilanteisiin, minkä lisäksi nykyinen järjestelmä hukkaa resursseja sekä oikeuslaitokselta että Puolustusvoimilta.

Voimassa olevan siviilipalveluslain 79 §:n mukaan, jos siviilipalvelusvelvollista, jota vastaan on tehty rikosilmoitus siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tai siviilipalvelusrikoksesta, ei syytetä kyseisestä rikoksesta tai häntä ei tuomita niistä vankeusrangaistukseen, siviilipalveluskeskuksen on määrättävä hänet uudelleen palvelukseen. Siviilipalveluksesta kieltäytymisestä säädetään siviilipalveluslain 74 §:ssä. Siviilipalvelusvelvollinen, joka jättää saapumatta peruskoulutukseen tai työpalveluun, lopettaa sen tai ilmoittaa kirjallisesti kieltäytyvänsä siviilipalveluksesta, on tuomittava siviilipalveluksesta kieltäytymisestä vankeuteen ajaksi, joka vastaa puolta hänen jäljellä olevasta palvelusajastaan. Syytteen nostaminen edellyttää Siviilipalveluskeskuksen tekemää rikosilmoitusta. Siviilipalveluslain 5 §:n 2 momentin mukaan siviilipalvelukseen sisältyvä peruskoulutus- ja työpalvelusvelvollisuus päättyvät sen vuoden lopussa, jona siviilipalvelusvelvollinen täyttää 30 vuotta.

Nykytila on aiheuttanut tilanteita, jossa siviilipalveluskeskuksen tulee määrätä siviilipalvelusvelvollinen uudelleen palvelukseen tilanteessa, jossa syyte siviilipalveluksesta kieltäytymisestä on tuomioistuimessa lainvoimaisesti hylätty. Henkilön tultua määrätyksi uudelleen palvelukseen ja mahdollisesti kieltäytyessä uudelleen, ei asian johdosta suoritettu esitutkinta *ne bis in idem* –periaatteesta johtuen johda syytteen tai mahdollinen syyte joka tapauksessa tulotisiin käytännössä tuomioistuimessa hylkäämään. Nykyisen lain voimassa ollessa edellä selostettu tilanne ratkeaa vasta sen vuoden lopussa, kun siviilipalveluksesta kieltäytyjä saavuttaa 30 vuoden iän. Tämä on johtanut siviilipalvelusvelvollisten kannalta kohtuuttomiin tilanteisiin. Voimassa oleva sääntely aiheuttaa lisäksi sekä oikeuslaitokselle että Siviilipalveluskeskukselle paljon resursseja vievää lisätöitä.

2.6 Covid-19-pandemian myötä havaitut muutostarpeet

Puolustusvoimat otti Covid-19-pandemian alettua käyttöön useita varusmiespalvelusta ja reservin kertausharjoituksia koskevia erityisjärjestelyitä, joiden myötä pandemiatilanne on pystytty Puolustusvoimissa pitämään suhteellisen hyvänä. Myös vuoden 2020 kutsunnat pystyttiin järjestämään asianmukaisesti ja turvallisesti poikkeuksellisesta tilanteesta huolimatta. Pandemian myötä havaittiin kuitenkin myös se, ettei asevelvollisuuslainsäädäntö kaikilta osin tarjoa riittäviä joustomahdollisuuksia kevään 2020 kaltaisessa pandemiatilanteessa.

Kutsunnat on voimassa olevan lain 15 §:n 1 momentin mukaan pidettävä vuosittain, ja ne on aloitettava aikaisintaan 15.8. ja päätettävä viimeistään 15.12. Kutsunanalaisen tulee 16 §:n 1 momentin mukaan osallistua kutsuntatilaisuuteen henkilökohtaisesti, jollei häntä ole vapautettu läsnäolovelvollisuudesta. Perusteita vapautukselle ovat tyhjentävän listan mukaan vaikea vamma tai sairaus, jo tehty osallistuminen valintakokeeseen ja sen myötä palvelukseen määrääminen, tai ulkomailla asuminen ja toimitettu selvitys, jonka perusteella asevelvollisen palveluskelpoisuus voidaan määrittää. Asevelvollinen voidaan siten vapauttaa läsnäolovelvollisuudesta vain yksilökohtaisesti suoraan häneen itseensä liittyvän syyn perusteella. Laki ei siten tällä hetkellä mahdollista esimerkiksi laajempaa etäyhteyksien hyödyntämistä kutsunnoissa. Voimassa oleva lainsäädäntö ei myöskään mahdollista kutsuntojen järjestämisaajan pidentämistä erityisen vakavassakaan pandemiatilanteessa.

Asevelvollisuuslain 33 §:n mukaan aluetoimisto voi peruuttaa kertausharjoitukseen osallistumista koskevan määräyksen, mikäli asevelvollinen on vammautunut tai sairastunut niin, ettei hän kykene suoriutumaan hänelle suunnitelluista palvelustehtävistä kertausharjoituksessa, tai on tullut ilmi seikkoja, jotka osoittavat, että asevelvollinen voi vaarantaa omaa tai muiden palvelusturvallisuutta, taikka harjoitukseen määrätty asuu pysyvästi ulkomailla eikä määräyksen antajalla ole ollut siitä tietoa määräystä antaessa. Laissa ei sen sijaan ole selkeää säännöstä määräyksen peruuttamisesta esimerkiksi pandemiatilanteessa, vaan tarve määräyksen peruuttamiselle pitäisi voimassa olevan lain mukaan pystyä tällöinkin perustelevaan yksilökohtaisesti.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on ensisijaisesti huolehtia asevelvollisuutta koskevan lainsäädännön ajan tasaisuudesta. Esityksen tavoitteena on lisäksi keventää Puolustusvoimien aluetoimistojen hallinnollista taakkaa ja siten mahdollistaa niiden resurssien tehokkaampi käyttö. Tavoitteena on samalla vähentää asevelvollisten tarvetta asioida samassa asiassa usean eri Puolustusvoimien tahon kanssa ja siten sujuvoittaa hallinnollisten asioiden käsittelyä myös asevelvollisten näkökulmasta. Tavoitteena on myös varmistaa, että asevelvollisuuslainsäädäntö on riittävä joustava myös poikkeuksellisissa olosuhteissa, kuten yleisvaarallisen tartuntatauti-pandemian aikana.

Lisäksi tavoitteena on selkeyttää asevelvollisuudesta kieltäytymisestä jo kertaalleen tuomittujen tilannetta. Myös siviilipalveluslain muuttamista koskevan ehdotuksen tavoitteena on selkeyttää jo kertaalleen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomittujen tilannetta.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Asevelvollisuuslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että Covid-19-pandemiasta johtuvat ja sen myötä tunnistetut muutostarpeet saatettaisiin osaksi lainsäädäntöä. Lakiin ehdotetaan ensinnäkin lisättäväksi uudet säännökset, joiden mukaan kutsuntojen järjestämisen ajankohdasta ja henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta kutsunnassa olisi mahdollista poiketa, jos se on välttämätöntä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä. Poikkeusmenettelyistä päättäisi ehdotuksen mukaan puolustusministeriö. Ehdotetuilla poikkeusmenettelyillä ei olisi vaikutuksia kutsuntojen järjestämiseen normaalioloissa, vaan niitä olisi mahdollista soveltaa ainoastaan kevään 2020 kaltaisissa erityisen poikkeuksellisissa tilanteissa. Poikkeusmenettelyillä ei myöskään saisi vaarantaa kutsuntojen tarkoituksen toteutumista.

Lisäksi kertausharjoitukseen osallistumista koskevan määräyksen peruuttamisesta koskevaa pykälää ehdotetaan täydennettäväksi uudella säännöksellä, jolla aluetoimistoille lisättäisiin mahdollisuus peruuttaa kertausharjoitus myös yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä. Säännös mahdollistaisi harjoitusmääräysten laajamittaisemman peruuttamisen esimerkiksi pandemiatilanteessa ilman yksilökohtaista harkintaa.

Voimassa olevan lain mukaan velvollisuus suorittaa varusmiespalvelus rauhan aikana päättyy sen vuoden lopussa, jona asevelvollinen täyttää 30 vuotta. Laissa ei kuitenkaan ole yksiselitteistä ja yleisesti sovellettavaa säännöstä siitä, milloin palvelus on viimeistään aloitettava. Lakiin ehdotetaankin lisättäväksi säännös, jonka mukaan varusmiespalvelus on aloitettava viimeistään sinä vuonna, jona asevelvollinen täyttää 29 vuotta. Ehdotetun ikärajan myötä varusmiespalvelus olisi jatkossa aina aloitettava siten, että kaikki lain mukaiset palvelusajat ovat palveluksen aloittamishetkellä edelleen asevelvolliselle mahdollisia. Lisäksi muutos yhdenmukaistaisi sääntelyn kansanedustajan tehtävän, valtioneuvoston jäsenyyden tai Euroopan parlamentin jäsenyyden hoitamista koskevan pykälän kanssa, josta vastaava säännös jo löytyy.

Ulkomailla asuvan toisen valtion kansalaisen velvollisuutta tulla palvelukseen koskevaa pykälää sekä toisen valtion kansalaisuuden perusteella varusmiespalveluksesta vapauttamiseen tehtävän päätöksen peruuttamista koskevaa pykälää ehdotetaan samalla muutettavaksi siten, että niissä oleva ikäraja toimisi yhteen uuden yleisesti sovellettavan palveluksen aloittamista koskevan ikärajan kanssa.

Lisäksi lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että Puolustusvoimien toimeenpaneman Koulutus 2020 -ohjelman vaikutukset varusmiespalveluksen koulutuskausiin otetaan huomioon. Puolustusvoimissa on käynnissä Koulutus 2020 -ohjelma, jonka tarkoituksena on uudistaa varusmieskoulutusta ja palveluskäytäntöjä. Ohjelman tavoitteena on kehittää asevelvollisen koulutuspolkua kutsunanalaisesta reserviläiseksi, ja siihen sisältyy myös asevelvollisuuslaisissa säädettyihin koulutuskausiin liittyviä teknisiä uudistustarpeita ja termistön yhdenmukaistamista uudistuksen mukaisesti. Esityksessä ehdotetaan siksi, että aiempien koulutuskausien nimet poistettaisiin lainsäädännöstä.

Asevelvollisuuslain 60 §:ssä säädetään palveluksen keskeyttämisestä. Pykälän 5 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi lisäys, jonka mukaan joukko-osaston komentaja päättäisi palveluksen

keskeyttämisen yhteydessä myös palveluskelpoisuudesta. Ehdotetulla muutoksella yksinkertaistettaisiin palveluskelpoisuuden määrittämismenettelyä, kun päätöksen voisi aluetoimiston sijasta tehdä joukko-osaston komentaja jo palveluksen keskeyttämisestä päätettäessä.

Laissa säädettyä oikaisuvaatimusmenettelyä muutettaisiin siten, että joukko-osaston komentajan tekemään päätökseen asevelvollisen palveluskelpoisuusluokkaa koskien voisi vaatia oikaisua. Lisäksi säännökseen ehdotetaan muutosta, jonka mukaan kertausharjoituksesta vapauttamista koskevaa päätöstä koskevan oikaisuvaatimuksen käsittelee sama aluetoimisto, joka on käsitellyt asevelvollisen vapautushakemuksen. Voimassa olevan säännöksen mukaan päätöksen kertausharjoituksesta vapauttamiseen käsittelee asevelvollisen kotipaikan mukaan määräytyvä aluetoimisto. Muutoksen myötä yksi aluetoimisto käsittelee asian kokonaisuudessaan.

Edellä mainitun lisäksi ehdotetaan lain 118 §:n 2 momentin muuttamista siten, että jos tuomioistuimien on hylännyt asevelvollista vastaan nostetun syytteen asevelvollisuudesta kieltäytymisestä, häntä ei enää määrätä suorittamaan asevelvollisuuttaan rauhan aikana.

Siviilipalveluslain 79 § ehdotetaan muutettavaksi siten, että palvelukseen uudelleen määräämisessä huomioitaisiin aika, jonka siviilipalvelusvelvollinen on ollut siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tai siviilipalvelusrikoksesta johtuvan tutkinnan vuoksi vapautensa menettäneenä. Palvelusaika luettaisiin siten, että yksi päivä vapauttamisesta vastaa kahta päivää siviilipalveluksessa. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi, että jos tuomioistuimien on hylännyt siviilipalvelusvelvollista vastaan nostetun syytteen 74 §:ssä tarkoitetusta siviilipalveluksesta kieltäytymisestä, häntä ei enää määrätä suorittamaan siviilipalvelusvelvollisuuttaan rauhan aikana.

Lisäksi asevelvollisuuslain muutoksenhakua koskevia 109—111 §:n ruotsinkielisiä kieliversioita päivitetäisiin. Voimassa olevan asevelvollisuuslain muutoksenhakusäännöksissä käytetään tällä hetkellä vanhan hallintolain aikaista termiä oikaisuvaatimuksesta (framställning rättssejkrande). Lain ruotsinkielistä kieliversiota päivitetäisiin vastaamaan nykyisen hallintolain terminologiaa (begära omprövning).

4.2 Pääasialliset vaikutukset

Ehdotetuilla muutoksilla yksinkertaistettaisiin ja nopeutettaisiin palveluksen keskeyttämisen yhteydessä tapahtuvaa palveluskelpoisuuden määrittämistä ja siihen liittyvää oikaisuvaatimusmenettelyä. Ehdotetuilla muutoksilla arvioitaisiin olevan myönteisiä vaikutuksia myös aluetoimistoihin ja niiden toimintaan.

Hallinnon sujuvuuden ja myös varusmiespalveluksesta määräaikaaisesti vapautettavan kannalta joustavampi menettelytapa olisi se, että joukko-osaston komentaja olisi toimivaltainen tekemään varusmiespalveluksen keskeyttämisen lisäksi päätöksen sekä määräaikaisestä (E-luokitus) että rauhan aikaa koskevasta (C-luokitus) palveluskelpoisuusluokan muuttamisesta.

Tämä selkeyttäisi hallintoa ja vähentäisi aluetoimistojen hallinnollista taakkaa, joka nykyisellään tämän kaltaisissa tilanteissa tarkoittaa erillistä aluetoimiston järjestämää tarkastusta, jossa asevelvollisen palveluskelpoisuusluokasta vasta päätetään. AJT-tilaisuuksia järjestetään vuosittain 160–170 kappaletta, joissa tehdään arviolta 13 000 varusmiespalvelukseen liittyvää palveluskelpoisuuspäätöstä. Muutoksella vähennettäisiin arviolta 3000 AJT-käsittelyä vuosittain. Näiden asioiden käsittely työllistää aluetoimistoja nykyään yhteensä noin yhden henkilötyövuoden verran. Muutoksella mahdollistettaisiin siten vastaavan työpanoksen osoittaminen aluetoimistojen muihin tehtäviin.

Aluetoimistojen työmäärä vähenisi myös, jos kertausharjoituksesta vapauttamista koskevaa päätöstä koskevan oikaisuvaatimuksen käsittelisi se aluetoimisto, joka on käsitellyt asevelvollisen vapautushakemuksen. Lisäksi menettelytapa selkeytyisi, kun yksi aluetoimisto käsittelisi koko kyseessä olevan muutoksenhakuprosessin alusta loppuun. Muutos selkeyttäisi menettelytapaa myös reserviläisten kannalta, kun asiointi tapahtuisi mahdollisen kahden aluetoimiston sijaan vain yhden aluetoimiston kanssa. Oikaisuvaatimusmenettelyn suoraviivaistaminen nopeuttaisi käsittelyä myös asevelvolliselle, koska muutoksenhakuprosessista jäisi yksi tarpeeton aluetoimistojen välinen lausuntovaihe pois. Asevelvollisen näkökulmasta olisi myös selkeämpää, että hän voisi asioida samassa asiassa vain yhden aluetoimiston kanssa.

Ehdotettu muutos, jonka mukaan henkilöä ei enää määrättäisi suorittamaan asevelvollisuutta, jos tuomioistuin on hylännyt asevelvollista vastaan nostetun syytteen asevelvollisuudesta kieltäytymisestä, selkeyttäisi oikeustilaa, parantaisi asevelvollisten oikeusturvaa sekä säästäisi Puolustusvoimien ja oikeuslaitoksen resursseja.

Siviilipalveluslakiin ehdotetulla uudella sääntelyllä vältetään kaksoisrangaistavuuden *ne bis in idem* –periaatteen kannalta ongelmallinen palveluskierre tapauksissa, joissa siviilipalveluksesta kieltäytymisestä ei ole tuomittu rangaistusta. Ehdotettu muutos selkeyttäisi oikeustilaa, parantaisi siviilipalvelusvelvollisten oikeusturvaa ja säästäisi oikeuslaitoksen sekä Siviilipalveluskeskuksen resursseja.

Voimassa olevassa laissa ei ole yleistä kaikkiiin asevelvollisiin sovellettavaa määräaika, jolloin varusmiespalvelus on viimeistään aloitettava. Tämä on johtanut ongelmallisiin tulkintatilanteisiin tapauksissa, joissa asevelvollinen hakee palveluksen aloittamisajan muuttamista vielä lähestyessään 30 vuoden ikää. Uusi säännös, jonka mukaan varusmiespalvelus olisi aloitettava viimeistään sinä vuonna, jona asevelvollinen täyttää 29 vuotta, helpottaisi aluetoimistojen toimintaa ja selkeyttäisi oikeustilaa niin asevelvollisen kuin aluetoimistojenkin kannalta.

Lakiin ehdotettujen kutsuntojen järjestämistä koskevien joustomahdollisuuksien tarkoituksena olisi varmistaa, että kutsunnat pystytään järjestämään turvallisesti kaikissa olosuhteissa. Muutokset kutsuntojen järjestämistä koskevaan sääntelyyn parantaisivat mahdollisuuksia suojata asevelvollisia esimerkiksi tartuntatautiriskiltä. Lakiin ehdotetuilla joustoilla ei olisi vaikutuksia normaaleissa olosuhteissa järjestettäviin kutsuntoihin, vaan ne olisi tarkoitettu sovellettavaksi vain hyvin poikkeuksellisissa tilanteissa.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Voimassa olevan lainsäädännön muutostarpeita on käsitelty edellä jaksossa 2.

Kertausharjoituksesta vapauttamista koskevan oikaisuvaatimuksen käsittelytoimivallan säilyttäminen asevelvollisen kotipaikkakunnan aluetoimistolla aiheuttaisi tilanteita, jossa vapauttamista koskevan päätöksen saattaisi tehdä eri aluetoimisto kuin kertausharjoituksen käskyttänyt aluetoimisto. Menettely ei vastaa hallintolain mukaista oikaisuvaatimuksen perusperiaatetta, jonka mukaan asian ratkaissut viranomainen käsittelee asian uudelleen ennen varsinaista valitusvaihetta. Myös käsittelyajat säilyisivät pitkinä verrattuna tilanteeseen, jossa sama aluetoimisto käsittelisi asian kokonaisuudessaan. Toinen vaihtoehto olisi, että käsittely keskitettäisiin kokonaan hakijan kotipaikan mukaiseen aluetoimistoon. Kertausharjoituksen määrännyt aluetoimisto olisi kuitenkin loogisempi vaihtoehto asiassa toimivaltaiseksi aluetoimistoksi, sillä se

tuntee harjoituksen yksityiskohdat paremmin ja pystyy käsittelemään hakemuksen sujuvammin valmiina olevan materiaalin pohjalta.

Kertausharjoituksen määränneellä aluetoimistolla on paras tuntemus alueeseensa kuuluvan joukko-osaston kertausharjoituksen sisällöstä ja kertausharjoituksen valmistelijoista sekä vastuuhenkilöistä, joihin voidaan olla yhteydessä harjoitukseen liittyvissä kysymyksissä. Kertausharjoituksen määrävä aluetoimisto käsittelee harjoitukseen osallistuvien asioita harjoituskohdaisesti, joten reserviläisten asioiden käsittely tehdään suoraviivaisesti. Kotipaikan mukaisella aluetoimistolla ei ole kosketuspintaa toisen aluetoimiston järjestämään kertausharjoitukseen, eikä sillä ole siten perusteita päätöksenteolle ennen kuin se on hankkinut toiselta aluetoimistolta riittävät perusteet oikaisuvaatimuksen ratkaisemiseksi. Kotipaikan mukaisella aluetoimistolla ei ole muuta tietoa kertausharjoituksesta kuin se, mitä asevelvollinen oikaisuvaatimuksen kautta esittää. Oikaisuvaatimusta käsittelevän kotipaikan mukaisen aluetoimiston on erikseen hankittava tiedot kertausharjoituksesta ja ennen päätöksentekoa pyydettävä lausunto kertausharjoitukseen määränneeltä aluetoimistolta. Erillinen tiedonhankinta vaikeuttaa ja hidastaa oikaisuvaatimuksen käsittelyä sekä lisää työkuormitusta tiedonhankinnan ja lausuntojen antamiseen osallistuvien aluetoimistojen osalta. Käsittelyn keskittäminen kokonaan kotipaikan mukaiseen aluetoimistoon johtaisi siihen, että lausuntopyyntöjen määrät aluetoimistojen välillä kasvaisivat entisestään, selvitystyömäärä lisääntyisi ja käsittelyajat pidentyisivät entisestään.

Esityksessä ehdotetun mukaan varusmiespalvelus olisi aloitettava viimeistään sinä vuonna, jona asevelvollinen täyttää 29 vuotta. Vaihtoehto 29 vuoden iälle olisi se, että varusmiespalvelus tulisi aloittaa viimeistään sen vuoden ensimmäisessä saapumiserässä, jona asevelvollinen täyttää 30 vuotta. Tämän muutoksen ei kuitenkaan voida katsoa olevan riittävän vaikuttava, sillä muutoksen tavoitteena on mahdollistaa kaikki palvelustehtävät ennen 30 vuoden ikärajan saavuttamista ja varusmiespalveluksen suorittamisvelvollisuuden päättymistä rauhan aikana. Esimerkiksi erikoisjoukkohaun kautta hakeuduttavan Urheilukoulun pisin palvelusaika (347 päivää) rajautuisi pois, sillä palvelus ensimmäisessä saapumiserässä alkaa kyseisessä yksikössä vasta huhtikuussa.

Lisäksi ehdotettu muutos mahdollistaisi tarvittaessa pidemmän henkilökohtaisen syyloman käyttämisen, mutta asevelvollinen pystyisi silti suorittamaan 347 päivän palvelusajan loppuun. Henkilökohtaista syylomaa voidaan varusmiehelle myöntää pakottavista henkilökohtaisista syistä enintään 6 kuukautta ja henkilökohtainen syyloma pidentää palvelusaikaa lomaa vastavalla ajalla. Henkilökohtaisen syyloman lomapäiviä ei siis lueta palveluspäiviksi. Jo edellisenä vuonna aloittaminen mahdollistaisi siis kaikki palvelusajat ja jättäisi myös aikaa mahdolliselle lyhyelle keskeytykselle. Tämä myös vastaisi ennen viimeisintä palvelusaikojen lyhennystä valinnutta käytäntöä.

6 Lausuntopalaute

6.1 Työryhmän mietintö

Johdanto

Puolustusministeriö pyysi työryhmän mietinnöstä ajalla 24.3.2021 – 23.4.2021 lausuntoja yhteensä 59 taholta Lausuntopalvelu.fi –palvelun kautta. Myös tahoilla, joilta lausuntoa ei nimenomaisesti pyydetty, oli mahdollisuus antaa lausunto. Lausunnon antoivat Akava ry, Aseistakiellettyjäliitto, eduskunnan oikeusasiamies, Elinkeinoelämän keskusliitto, Into etsivä nuorisotyö

ja työpajatoiminta ry (Into), korkein hallinto-oikeus, Maanpuolustusnaisten Liitto ry, Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta, Naisten Valmiusliitto ry, oikeuskanslerinvirasto, oikeusministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, Pääesikunta, Päälystöliitto ry, Reserviläisliitto ry, Siviilipalveluskeskus, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, Suomen Rauhanliitto, Suomen Rauhanturvaajaliitto ry, Suomen Reserviupseeriliitto ry, tasa-arvovaltuutettu, työ- ja elinkeinoministeriö, ulkoministeriö, syyttäjälaitos, Varusmiesliitto ry sekä yksi yksityinen henkilö.

Lausunnoissa esityksen tavoitteita pidettiin pääosin kannatettavina, tärkeinä ja tarpeellisina muutoksina. Perusteluja pidettiin monelta osin täsmällisesti rajattuina, hallintolaissa omaksuttua linjaa noudattavina ja perustuslain kanssa sopusoinnussa olevina. Lausunnoissa tuotiin esiin tarvetta määritellä käsitteitä tarkemmin ja joltain osin varmistaa, että käsitteiden käyttö on yhteneväistä niin ehdotetun lain sisällä kuin myös suhteessa muuhun lainsäädäntöön. Joitakin käsitteitä ja ilmaisuja tulisi lausuntopalautteen mukaan määritellä tarkemmin perusteluissa. Huomiota kiinnitettiin tarpeeseen huomioida tiettyjen muutosten vaikutukset lain muihin säännöksiin sekä muuhun lainsäädäntöön. Lisäksi hallitusten esityksen Suhde perustuslakiin ja sääntämisyjärjestys –kappaleisiin toivottiin täsmennyksiä ja lisää perusteluja. Pääesikunta ehdotti lausunnoissaan muutoksia muutamaan pykälään, joihin työryhmän mietinnössä ei ollut ehdotettu muutoksia.

Palveluskelpoisuus

Pääesikunta kiinnitti huomiota ehdotuksen uuden 9 §:n 4 kohtaan. Kohdassa mainittu lain henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa (332/2019) 34 § sisältää viittauksen saman lain 35 §:ään. Pääesikunnan näkemyksen mukaan 4 kohtaan tulisi selvyuden vuoksi harkita lisättäväksi 34 §:n lisäksi lain 35 §, joka koskee Puolustusvoimien oikeutta saada terveystietoja. Esityksen jatkovalmistelussa lisättiin viittaus 35 §:ään lausunnon mukaisesti.

Kutsuntakuulutus

Eduskunnan oikeusasiamies nosti ehdotetun 15 §:n muutoksen osalta esiin lausunnoissaan hallintolain 7 §:n palveluperiaatteen, jonka mukaan asiointi viranomaisessa on pyrittävä järjestämään siten, että hallinnossa asioiva saa asianmukaisesti tarvitsemiaan hallinnon palveluita. Eduskunnan oikeusasiamies totesi, että tiedottaminen ainoastaan verkkosivuilla ei aina ole perustuslain kannalta riittävää.

Eduskunnan oikeusasiamiehen ja oikeusministeriön lausunnoissa kiinnitettiin huomioita pykälän 1 momenttiin, jonka mukaan kuulutus voidaan tarpeen mukaan pitää nähtävänä myös muilla tavoin. Asiaa käsiteltiin suhteessa hallintolain 62 ja 62 a §:iin. Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan tällaisessa tilanteessa on korostettu tarve tuoda esille myös säännöksen mainitsemat muut nähtävänä pitämisen tavat ja tilanteet. Lisäksi esitysluonnoksesta olisi perustelua ilmetä, kuinka kauan kutsuntakuulutus olisi pidettävä yleisessä tietoverkossa viranomaisen verkkosivuilla yleisesti nähtävillä. Oikeusministeriö totesi, että sääntelyn jättäessä auki esimerkiksi kuulutuksen nähtävilläpitoajan ja täydentävien kuulutustapojen perustelemisen, jatkovalmistelussa olisi syytä harkita hallintolain 62 a §:ään nojautumista. Perusteluissa on todettu, että muutoksen myötä kutsuntakuulutusmenettely vastaisi hallintolain yleistä kuulutuslainsäädäntöä. Oikeusministeriön mukaan tämä ei kuitenkaan pidä edellä todetun perusteella paikkansa. Esityksen jatkovalmistelussa lisättiin 15 §:ään viittaus hallintolain 62 a §:ään lausuntojen mukaisesti.

Poikkeaminen läsnäolovelvollisuudesta kutsunnassa ja kertausharjoitusta koskevan määräyksen peruuttaminen

Eduskunnan oikeusasiamies piti perusteltuna tarkentaa 16 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa, mitä alueellisella ja paikallisella jaolla tarkoitetaan ja kuinka hienojakoinen kyseinen puolustusministeriön päätös voi olla. Eduskunnan oikeusasiamiehen lausunnon mukaan tulisi myös tarkentaa, onko perusteltua käyttää 16 §:ssä ilmaisua ”erityinen syy” ja kertausharjoitukseen osallistumista koskevan määräyksen peruuttamista koskevassa 33 §:ssä ilmaisua ”erityisen painava syy”, kun ne säännösten yksityiskohtaisten perustelujen esimerkkien mukaan viittaavat vakavuudeltaan samanlaiseen tapahtumaan.

Yleisesti eduskunnan oikeusasiamies totesi myös jälkikäteisen laillisuusvalvonnan näkökulmasta, että laajan harkintavallan mahdollistavat ilmaisut kuten ”erityinen syy” jäävät soveltamisalaltaan usein avoimiksi ja tulkinnanvaraisiksi. Suomen Reserviupseeriliitto ry:n mukaan termit ovat hankalan moniselitteisiä ja vaativat täsmennystä. Esityksen jatkovalmistelussa 16 §:n sanamuotoa tarkennettiin muotoon ”erityisen painava syy”.

Esitetyn 16 §:n perusteluissa tulisi oikeusministeriön lausunnon mukaan selostaa sitä, millä asiantuntemuksella puolustusministeriö tekisi päätökset kutsuntojen ajankohdan siirtämisestä ja henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta poikkeamisesta ja arvioisi välttämättömiä tartuntataudin leviämisen estämiseksi. Lisäksi yksityiskohtana oikeusministeriö toteaa, että tartuntatautilaissa käytetään käsitettä yleisvaarallinen tartuntatauti, ei vaarallinen tartuntatauti. Pykälän perusteluja täsmennettiin lausunnon perusteella siten, että puolustusministeriö tekee päätöksensä Puolustusvoimien esityksestä.

Oikeusministeriö totesi myös, että 33 § ei koske ”vaarallisia tartuntatauteja” vaan ylipäätään tartuntatauteja. Oikeusministeriö totesi, että tällä ilmeisesti tarkoitetaan tartuntatautilain 3 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua määritelmää tartuntataudista. Asevelvollisuuslakiin ei tulisi oikeusministeriön mukaan omaksua uutta, poikkeavaa käsitteistöä näiltä osin. Koska säännöksessä on kyse yleisesti tartuntataudeista, se mahdollistaisi peruuttamisen esimerkiksi flunssan vuoksi. Perusteluiden valossa jää oikeusministeriön mukaan epäselväksi, onko todella tarkoitus mahdollistaa näin avoin harkinta aluetoimistolle. Säännöksen toinen edellytys ”tai muusta erityisen painavasta syystä” näyttäytyi oikeusministeriön mukaan epäsuhdalta, jos lauseen ensimmäinen osa mahdollistaa minkä tahansa tartuntataudin vuoksi kertausharjoitukseen osallistumisen peruuttamisen. Edelleen kriteeriä tulisi jatkovalmistelussa pyrkiä täsmentämään viranomaiselle jäävän hyvin laajan harkinta- ja tulkintavallan vuoksi, esimerkiksi luonnehtimalla, mitä nämä erityisen painavat syyt, jotka eivät kuitenkaan liittyisi henkilöön itseensä, olisivat. Perusteluista ei myöskään käy ilmi, olisiko 4 kohdan tilanteissa kyse suurempaa joukkoa koskevasta päätöksestä (vrt. tiettyyn henkilöön kohdistuvat kohdat 1-3). Esityksen säännöskohtaisia perusteluja on täsmennetty lausunnon pohjalta näiltä osin.

Oikeusministeriön lausunnon mukaan tartuntatauteja koskeva 33 §:n 1 momentin 4 kohta tulisi selkeyden vuoksi erottaa omaksi momentikseen. Oikeusministeriö toteaa lisäksi, että ehdotetun säännöksen tarve ja suhde voimassaolevaan 33 §:n 1 momentin 1 kohtaan jää epäselväksi. Kyseinen säännös mahdollistaa kertausharjoitusta koskevan määräyksen peruuttamisen, jos asevelvollinen on sairastunut niin, ettei hän kykene suoriutumaan hänelle suunnitelluista palvelustehtävistä kertausharjoituksessa. Lausunnon perusteella 33 §:n 1 momentin ehdotettu 4 kohta siirrettiin jatkovalmistelun aikana pykäläehdotukseen omaksi momentikseen, ja perusteluja täsmennettiin myös näiltä osin.

Varusmiespalveluksen aloittamisen ajankohta

Oikeuskanslerinvirasto totesi, että 28 §:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan säännöksellä on liityntä perustuslain 6 §:ään. Tätä tulisi käsitellä lakiehdotuksen Suhde perustuslakiin ja sääntämisyjärjestys –jaksossa. Lisäksi on oikeuskanslerinviraston mukaan kerrottava, millä perusteilla säännösten katsotaan olevan sopuosoinnussa perustuslain kanssa. Suhde perustuslakiin ja sääntämisyjärjestys –jaksoa täsmennettiin tältä osin esityksen jatkovalmistelussa.

Pääesikunta esitti, että lainkohtaan yhdenmukaisuussyistä lisättäisiin kirjaus siitä, että varusmiespalveluksen aloittaessaan asevelvollisen tulee olla täyttänyt 18 vuotta, vastaavasti kuin naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetään. Käytännössä tilanne ei kutsuntojen ja palveluksen yleisten aloittamisajankohtien vuoksi voine pääesikunnan mukaan koskaan edes teoriassa johtaa siihen, että alle 18-vuotias vahingossa aloittaisi palveluksen. Tästä syystä esityksen jatkovalmistelussa 18 vuoden ikärajaa ei lisätty pykäläehdotukseen.

Palveluksen keskeyttäminen ja oikaisuvaatimus

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan ehdotetusta 60 §:stä tulisi ilmetä selkeämmin, että joukko-osaston komentajan tulee päättää asevelvollisen palveluskelpoisuudesta ja että päätös voidaan tehdä samassa yhteydessä, kun päätetään palveluksen keskeyttämisestä. Säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa tulisi myös korostaa, että asiassa tulee tehtäväksi kaksi erillistä päätöstä mahdollisesti samassa yhteydessä; päätös palveluksen keskeyttämisestä ja päätös asevelvollisen palveluskelpoisuudesta. Tarkoituksenmukaista myös lienee, että päätökset tehdään joutuisasti ja ajallisesti varsin lähellä toisiaan. Esityksen jatkovalmistelussa pykälän perusteluja tarkennettiin tältä osin lausunnon mukaisesti. Lisäksi 60 §:n sanamuotoa muutettiin niin, että joukko-osaston komentaja tekisi aina päätöksen palveluskelpoisuudesta samassa yhteydessä, kun hän tekee päätöksen palveluksen keskeyttämisestä.

Pääesikunnan mukaan jää jossain määrin epäselväksi, tarkoitetaanko mietinnössä E- ja C-luokituksen lisäksi myös T-luokkaa. Perusteluissa sitä ei mainita, mutta viittaus 60 §:n 1 momenttiin näyttäisi kattavan myös T-luokituksen, josta säädetään 60 §:n 1 momentin 2 kohdassa. Aseistakieltäytyjäliitto ry:n mukaan perusteluista ei täysin selviä millainen nykytilanne päätösten suhteen on, eli vastaavatko käytännössä aluetoimiston päätökset aina komentajan päätöksiä. Perusteluista on esityksen jatkovalmistelussa tarkennettu näiltä osin.

Into - etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry ja opetus- ja kulttuuriministeriö painottavat nuorten sujuvan tukipalveluihin ohjautumisen tärkeyttä. Lakiehdotus tarkoittaisi muutosta siihen, miten aluetoimisto käsittelee palveluksensa keskeyttäneiden nuorten tietoja. Inton mukaan kaikilla tasoilla tulee huolehtia, että kaikki palveluksen keskeytymisen ja palveluskelpoisuusluokituksen muuttumisen kannalta ratkaisevissa kohdissa mukana olevat toimijat ovat tietoisia puolustusvoimien ilmoitusvelvollisuudesta, Aikalisä-toimintamallista ja etsivästä nuorisotyöstä. Esityksen jatkovalmistelun aikana on keskusteltu Puolustusvoimien kanssa ja todettu, että ilmoitusvelvollisuus otetaan jatkossakin huomioon.

Eduskunnan oikeusasiamiehen ja Pääesikunnan lausuntojen mukaan voimassa olevan asevelvollisuuslain 109 §:n 1 momenttia tulisi myös muuttaa. Kyseisen momentin mukaan asevelvollinen saa kirjallisesti vaatia oikaisua aluetoimistolta aluetoimiston tai kutsuntalautakunnan päätökseen, joka koskee mm. palveluskelpoisuutta. Pääesikunta totesi lisäksi, että ilman esitettyä muutosta pykälää olisi mahdollista tulkita siten, että erillisen maininnan puuttuminen joukko-osaston komentajan tekemästä päätöksestä muutoksenhakuna olisi valitus hallinto-oikeuteen siten kuin hallintopäätösten osalta on muutoin säädetty. Esityksen jatkovalmistelussa 109 §:n 1 momenttia muutettiin siten, että myös joukko-osaston komentajan päätökseen saa vaatia oikaisua.

Eduskunnan oikeusasiamies totesi, että 109 §:n pykälän 2 momentti sisältää epäselvyyttä sen osalta, kenelle oikaisuvaatimus tehdään. Asian jatkokäsittelyssä voisi olla lisäksi perusteltua pohtia, olisiko selkeyden vuoksi perusteltua, että asevelvollisuuslain muutoksenhakua koskevassa 12 luvussa olisi erilliset säännökset otsikoituna esim. ”Oikaisuvaatimus” ja Oikaisuvaatimuksen päätösvalta ja käsittely”. Lisäksi oikeusministeriö totesi, että muutoksenhakusääntelyssä tulisi pyrkiä noudattamaan vakiintuneita muotoiluja. Mikäli on mahdollista, tulisi asevelvollisuuslain oikaisuvaatimusta koskeva säännös muotoilla ilman, että erikseen luetellaan tietyt päätökset. Yksityiskohtana oikeusministeriö totesi myös, että 109 §:n 2 momentin kolmas virke on harhaanjohtava ja tarpeeton (”Oikaisuvaatimus toimitetaan päätöksen tehneelle viranomaiselle”), kun momentissa säädetään, mille taholle oikaisuvaatimus toimitetaan. Pykälää on esityksen jatkovalmistelussa muutettu lausuntojen pohjalta.

Ulkomailla asuvan toisen valtion kansalaisen velvollisuus tulla kutsuntaan ja palvelukseen

Pääesikunta ehdotti työryhmän esittämää 75 §:n kirjausta tarkennettavaksi siten, että väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain (661/2009) mukaisen henkilön väestötietojärjestelmään ilmoitetun asuinpaikan tulisi olla ollut viimeiset seitsemän vuotta muualla kuin Suomessa. Väestötietolain 5 §:ssä väestötietojärjestelmän yhtenä käyttötarkoituksena on mainittu yhteiskunnan jäsenille kuuluvien oikeuksien ja velvollisuuksien mahdollistaminen, toteuttaminen ja turvaaminen. Näin ollen olisi loogista, että tieto ulkomailla asumisesta olisi todennettavissa suoraan väestötietojärjestelmästä. Nykyinen kirjaus asuinpaikasta jää tulkinnanvaraiseksi siltä osin, kuin kaksoiskansalainen ilmoittaa asuinpaikkansa olleen muualla kuin Suomessa viimeiset seitsemän vuotta, mutta väestötietojärjestelmästä saatavan tiedon mukaan henkilöllä on viime vuosina ollut tai on edelleen asuinpaikka Suomessa. Pykälää on tältä osin täsmennetty lisäämällä viittaus väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annettuun lakiin.

Kertausharjoituksesta vapauttaminen ja asevelvollisuudesta kieltäytyminen

Kertausharjoituksesta vapauttamista koskevaan 34 §:ään ja asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskevaan 118 §:ään ei ole ehdotettu muutoksia työryhmän mietinnössä. Pääesikunta ehdotti niihin kuitenkin muutoksia.

Pääesikunta esitti 34 §:ään lisättäväksi kohdan, jonka mukaan vapautushakemus kertausharjoituksesta tulee toimittaa aluetoimistoon viimeistään kaksi viikkoa ennen harjoituksen alkua. Tällöin hakemukset pystyttäisiin käsittelemään ajoissa ja juuri ennen harjoituksen alkamista aluetoimistoon lähetetyiltä vapautushakemuksilta vältyttäisiin, kun määräaika olisi selkeästi kirjattu lakiin. Tällöin myös vältyttäisiin tulkintaepäselvyyksiltä menettelytavoista tilanteissa, joissa harjoitukseen käsketty tekee vapautushakemuksen juuri ennen harjoituksen alkamista tai jopa sen jo alettua. Muutos edellyttäisi kattavaa asevelvollisten informoimista kertausharjoituskäskyjen yhteydessä ja muussa materiaalissa.

Poikkeuksena kahden viikon määräajasta voisi kuitenkin muu erityisen henkilökohtainen syy, esimerkiksi läheisen kuolema. Määräaikaa ei sovellettaisi lain 32 §:n 2 momentin mukaiseen asevelvollisen suostumuksella määrättyyn kertausharjoitukseen, 3 momentin tarkoittamassa tilanteessa eikä 79 §:ssä tarkoitettuun palvelukseen, joka ei sinänsä kuulu kertausharjoituskäsitteen alaisuuteen. Lisäys päätettiin jatkovalmistelun yhteydessä jättää tekemättä, sillä ehdotettu muutos ei olisi huomionut tarpeeksi ihmisten erilaisia elämäntilanteita, eikä kaikkia poikkeuksia olisi pystytty ottamaan tyhjentävästi huomioon. Lisäksi asevelvollisuuslain 34 §:n mukaan määrättyyn kertausharjoitukseen on joka tapauksessa osallistuttava, vaikka vapautushakemus olisikin vireillä.

Muut huomiot

Eduskunnan oikeusasiamies totesi, että työryhmän tehtävänannon puitteisiin asevelvollisuuslain muutostarpeiden ja perustuslain vaatimustenmukaisuuden arvioinnissa olisi ollut perusteltua ottaa myös kantaa uskonnollisen sotilasvalan tarpeellisuutta koskeviin kysymyksiin. Jatkovalmistelun aikana kuitenkin todettiin, ettei sotilasvalaa koskevien kysymysten tarkastelu kuulunut työryhmän tehtävänantoon asian monitahoisuuden vuoksi.

Oikeuskanslerinviraston lausunnon mukaan lakiehdotuksen Suhde perustuslakiin ja säätämjärjestys –jaksossa viitataan yleisesti hallituksen esitykseen asevelvollisuuslaiksi HE 37/2007 vp ja perustuslakivaliokunnan siitä antamaan lausuntoon PeVL 9/2007 vp todeten, että näissä on käsitelty asevelvollisuuslain suhdetta perustuslakiin ja Suomea sitoviin kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin. Näitä tulisi kuitenkin oikeuskanslerinviraston mukaan avata niiltä osin kuin tässä lakiehdotuksessa on kysymys mainitussa hallituksen esityksessä ja lausunnossa käsitellyistä asioista. Esitystä on täydennetty tältä osin jatkovalmistelun aikana.

6.2 Asevelvollisuuslain 118 § ja siviilipalveluslain 79 §

Lausuntokierros

Puolustusministeriö järjesti 9.9.2021-21.9.2021 lausuntokierroksen jatkovalmistelun aikana havaittuja asevelvollisuuslain ja siviilipalveluslain muutostarpeita koskien. Lausuntoa pyydettiin yhteensä 23:lta eri taholta. Lausunto pyydettiin lausuntopalvelu.fi -palvelussa, jossa myös kaikki muutkin kuin lausuntopyynnön jakelussa olevat tahot saivat antaa lausunnon.

Puolustusministeriö pyysi lausuntoa seuraavilta tahoilta: Aseistakieltäytyjäliitto ry, eduskunnan oikeusasiamies, Helsingin hovioikeus, Helsingin käräjäoikeus, korkein hallinto-oikeus, kutsunta-asiaain keskuslautakunta, liikenne- ja viestintäministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, oikeuskanslerinvirasto, oikeusministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, Pääesikunta, Rajavartiolaitoksen esikunta, sisäministeriö, siviilipalveluskeskus, sosiaali- ja terveysministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, ulkoministeriö, valtakunnansyyttäjän toimisto, valtioneuvoston kanslia, valtiovarainministeriö, Varusmiesliitto ry ja ympäristöministeriö.

Puolustusministeriö sai ehdotettuja muutoksia koskien yhteensä 9 lausuntoa. Lausunnon antoivat seuraavat tahot: Amnesty International Suomen osasto ry, siviilipalveluskeskus, ihmisoikeuskeskus, Aseistakieltäytyjäliitto ry, eduskunnan oikeusasiamies, syyttäjälaitos, ulkoministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö ja oikeusministeriö.

Yleistä

Ehdotettuja muutoksia asevelvollisuuslakiin ja siviilipalveluslakiin pidettiin yleisesti kannatettavina. Useissa lausunnoissa todettiin ehdotettujen muutosten tavoitteiden eli kaksoisrangaistavuuden kiellon vastaisen tilanteen poistamisen olevan kannatettava ja tarpeellinen tavoite sekä ase- ja siviilipalvelusvelvollisten että asiaa hoitavien viranomaistahojen kannalta.

Amnesty International Suomen osasto ry (Amnesty) kannatti esitystä ja piti sitä Suomen ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta tärkeänä ja kiireellisenä. Amnesty kuitenkin huomautti, että

vaikka käsillä oleva esitys edistäisi ihmisoikeuksien toteutumista, se ei sisällä viittauksia Suomen kansainvälisiin velvoitteisiin ja esitykseen tulisi lisätä asianmukaiset viittaukset muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimukseen (SopS 18-19/1990), EIS) ja YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan sopimukseen (SopS 7-8/1976, KP-sopimus). Lisäksi Amnestyn mukaan olisi syytä huomioida myös YK:n ihmisoikeuskomitean Suomelle viimeksi maaliskuussa 2021 antamat aseistakieltäytyjien asemaa koskevat suositukset.

Myös ulkoministeriö piti ehdotettuja muutoksia kannatettavana ja kiinnitti huomiota siihen, ettei luonnoksessa käsitellä lainkaan Suomen kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita. Ulkoministeriö viittasi lausunnossaan KP-sopimuksen 2 artiklaan ja EIS 14 artiklaan ja kahdenteentoista pöytäkirjaan syrjinnän kiellon osalta sekä EIS seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklaan kaksoisrangaistavuuden kiellon (*ne bis in idem*) osalta. Ulkoministeriö esitti, että kyseiset Suomea koskevat kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet tuodaan esille esityksessä. Jatkovalmistelun aikana perusteluja on täydennetty lausunnoissa esitetyt kannat huomioiden.

Pääesikunnan näkemyksen mukaan esitetty sääntely on tarpeellinen ja sillä vältettäisiin kaksoisrangaistavuuden *ne bis in idem* -periaatteen kannalta ongelmallinen palveluskierre tapauksissa, joissa asevelvollisuudesta tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä ei ole tuomittu rangaistusta. Ehdotettu muutos selkeyttäisi myös oikeustilaa, parantaisi asevelvollisten ja siviilipalvelusvelvollisten oikeusturvaa ja varmistaisi oikeuslaitoksen, Puolustusvoimien sekä Siviilipalveluskeskuksen resurssien tarkoituksenmukaisen käytön. Pääesikunta piti esitettyjen säännöksiin sisältöä ja muotoiluja selkeinä ja kannattaa niiden sisällyttämistä asevelvollisuuslakiin ja siviilipalveluslakiin.

Asevelvollisuuslain 118 §

Asevelvollisuuslain 118 §:ä edotettiin muutettavaksi pykälän 2 momentin osalta siten, että jos henkilön osalta on tehty syyttäjän toimesta asevelvollisuudesta kieltäytymisen osalta päätös syyttämättä jättämisestä tai syytteen peruuttamisesta sen johdosta, että henkilö on jo kertaalleen tuomittu lainvoimaisesti asevelvollisuudesta kieltäytymisestä, syyte on tuomioistuimessa lainvoimaisesti hylätty tai asevelvollisuudesta kieltäytymisestä tuomittu on suorittanut kokonaan vankeusrangaistuksen taikka vankeusrangaistus on rauennut, häntä ei enää määrättäisi suorittamaan asevelvollisuuttaan rauhan aikana. Lisäksi voimassaolevan 4 momentin sisältö ehdotettiin siirrettäväksi 2 momenttiin sellaisenaan. Voimassaolevan momentin mukaan kun asevelvollisuudesta kieltäytymisestä tuomittu on suorittanut kokonaan vankeusrangaistuksen tai kun vankeusrangaistus on rauennut, häntä ei enää määrätä suorittamaan asevelvollisuuttaan rauhan aikana.

Eduskunnan oikeusasiamies totesi pitävänsä lähtökohtaisesti ehdotettuja muutoksia molempiin lakeihin perusteltuina, koska niillä vältetään kaksoisrangaistavuuden kannalta ongelmallinen palveluskierre tapauksissa, joissa asevelvollisuudesta tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä ei ole tuomittu rangaistusta. Eduskunnan oikeusasiamies totesi kuitenkin ehdotetun asevelvollisuuslain säännöksen olevan jo alkujaankin jossain määrin vaikeaselkoinen. Kun kysymyksessä on rangaistussäännös, tulee siltä rikosoikeudellisen legaliteettiperiaatteen näkökulmasta edellyttää kohtuullista ymmärrettävyyttä. Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan ehdotettu lisäys ei ainakaan selkiytä säännöstä kokonaisuutena.

Säännöksessä mainitaan viisi rikosprosessuaalista toimenpiteistä luopumiseen johtavaa tilannetta, jolloin henkilöä ei enää määrätä suorittamaan asevelvollisuuttaan rauhan aikana. Eduskunnan oikeusasiamiehen näkemyksen mukaan säännöksen selkeyden kannalta saattaisi olla perustelua käyttää tässä yhteydessä yleisemmin käsitettä ”rangaistus jätetty määräämättä”, joka kattaisi oikeusasiamiehen mukaan ainakin laissa mainitut viisi tilannetta.

Lisäksi oikeusasiamiehen mielestä esitöiden valossa jää kyseisen säännöksen osalta jossain määrin epäselväksi, milloin säännöksen tarkoittama henkilö tai asianomainen tultaisiin määräämään liikekannallepanon aikana palvelukseen tai työhön asevelvollisuuslain 87 ja 88 §:n nojalla, sekä se, kattavatko nykyiset asevelvollisuuslain säännökset muutoksessa tarkoitetulla perusteella palveluksesta rauhan aikana vapautetun henkilön liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen määräämistä koskevat tilanteet.

Syyttäjälaitoksen mukaan asevelvollisuuslain 118 §:ään ehdotettu lisäys on jossain määrin ongelmallinen. Ehdotetun säännöksen lähtökohtana ovat syyttäjälaitoksen mukaan ne tilanteet, joissa uutta palvelusmääräystä ei annettaisi, vaikka tarkoituksenmukaisempana voitaisiin pitää asian lähestymistä niiden tilanteiden kautta, joissa tulisi antaa uusi palvelusmääräys. Valitusta lähestymistavasta riippumatta syyttäjälaitos totesi nyt ehdotetun tekstin olevan liian monitulkintainen ja kirjoitustavaltaan kasuistinen.

Syyttäjälaitos arveli ehdotuksen tavoitteena olleen, ettei uutta palvelusmääräystä annettaisi tuomioistuimen jo ratkaistua asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskevan rikosasian. Lainkohdan sanamuotoa tulisi tällöin myös rakentaa tästä lähtökohdasta käsin. Mikäli tuomioistuimen ratkaisun ei haluttaisi tietyissä tilanteissa estävän uuden palvelusmääräyksen antamista, voitaisiin sellainen tilanne mainita säännöksessä yleissäännön poikkeuksena. Esityksestä ei syyttäjälaitoksen mukaan selviä, miksi tuomioistuimen annettua syyksi lukevan ratkaisunsa edellytettiin uuden palvelusmääräyksen antamisen estämiseksi vielä sellaista syyttäjän päätöstä syyttämättä jättämisestä tai syytteen peruuttamisesta, joka perustuisi mainittuun tuomioistuimen ratkaisuun. Syyttäjälaitoksen mukaan tämä konstruktio näyttäisi aiheuttavan syyttäjälaitoksessa tarpeetonta työtä.

Ihmisoikeuskeskus viittasi lausunnossaan YK:n ihmisoikeuskomitean 23.3.2021 Suomelle antamaan suositukseen (Human Rights Committee, Concluding observations on the seventh periodic report of Finland, UN Doc. CCPR/C/FIN/CO/7, 3 May 2021), jonka 37 kohdan b alakohdassa kehoitetaan lopettamaan vireillä olevat aseistakieltäytyjien syyteharkinnat ja vapauttamaan henkilöt, jotka edelleen suorittavat tähän liittyvää vankeusrangaistusta. Lisäksi komitea kehottaa 37 kohdan a alakohdassa varmistamaan asepalveluksen vaihtoehtojen syrjimättömyyden palveluksen laadun ja keston osalta sekä takaamaan palveluksen siviililuonteen. Komitea kehottaa suosituksessa myös lisäämään tietoisuutta yleisesti oikeudesta aseistakieltäytymiseen ja erilaisista vaihtoehtoista aseelliselle palvelukselle. Ihmisoikeuskeskus kehotti lausunnossaan puolustusministeriötä huomioimaan mainitun sekä vuonna 2013 samasta aiheesta annetun YK:n ihmisoikeuskomitean suosituksen esityksen tekstissä ja ryhtymään toimenpiteisiin myös muiden kuin lausunnossa mainittujen suosituksen alakohtien osalta.

Ehdotetussa säännöksessä valitun menettelyn osalta ihmisoikeuskeskus totesi lausunnossaan, että ehdotettua menettelyä olisi mahdollisesti harkittava valmistelun edetessä. Ihmisoikeuskeskuksen mukaan asian tultua jo kerran tuomioistuimen osalta ratkaistuksi lainvoimaisesti, tuntuu

asian uudelleen avaaminen ja uuden syyteharkinnan tekeminen ”jossain määrin turhalta”. Prosessi rasittaa myös mm. syyttäjäviranomaisia. Yksinkertainen ja kaikilta osin hallinnon resursseja säästävä ratkaisu olisi tuomioistuimen päätöksen jälkeen jättää uusi palvelusmääräys antamatta syyttämättäjättämispäätöksen sijaan.

Lausuntojen pohjalta ehdotusta 118 §:n muutokseksi päätettiin jatkovalmistelun yhteydessä muuttaa siten, että jos tuomioistuin on hylännyt asevelvollista vastaan nostetun syytteen asevelvollisuudesta kieltäytymisestä, häntä ei enää määrättäisi suorittamaan asevelvollisuuttaan rauhan aikana. Lisäksi perusteluja täydennettiin lausunnoissa esitettyjen huomioiden pohjalta. Uusi muotoilu säästää syyttäjälaitoksen resursseja, kun asiassa ei tarvitse tehdä syyttämättäjättämispäätöstä tai syytteen peruuttamista. Lisäksi voimassa olevan pykälän 4 momentti päätettiin jättää vanhalle paikalleen.

Siviilipalveluslain 79 §

Siviilipalveluslain 79 §:n 1 momenttia ehdotettiin muutettavaksi siten, että palvelukseen uudelleen määräämisessä huomioitaisiin aika, jonka siviilipalvelusvelvollinen on ollut siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tai siviilipalvelusrikoksesta johtuvan tutkinnan vuoksi vapautensa menettäneenä. Palvelusaika luetaan siten, että yksi päivä vapaudenmenetystä vastaa kahta päivää siviilipalveluksessa.

Pykälän 2 momentissa ehdotettiin säädettäväksi, että jos siviilipalvelusvelvollinen on kieltäytynyt siviilipalveluksesta ja hänestä on tehty rikosilmoitus 74 §:ssä tarkoitetusta siviilipalveluksesta kieltäytymisestä, siviilipalvelusvelvollista ei enää määrättäisi suorittamaan siviilipalvelusvelvollisuuttaan rauhan aikana, jos rikosilmoitus on johtanut syyttämättäjättämispäätökseen tai syytteen peruuttamiseen sen johdosta, että henkilö on jo kertaalleen tuomittu lainvoimaisesti siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tai jos rikosilmoitus on johtanut syytteen hylkäämiseen lainvoimaisella tuomiolla.

Eduskunnan oikeusasiamies totesi ehdotetun säännöksen 2 momentissa mainittavan siviilipalveluksesta kieltäytyneestä siviilipalvelusvelvollisesta tehtävästä rikosilmoituksesta. Eduskunnan oikeusasiamiehen näkemyksen mukaan rikosilmoitus ei sinällään ole osa rikosprosessia, vaikka rikosprosessi tyypillisimminkin lähtee liikkeelle rikosilmoituksesta. Oikeusasiamies kyseenalaisti lausunnossaan, mitä lisäarvoa rikosilmoituksen mainitseminen säännökseen tuo. Lisäksi lausunnossa tuotiin esille se mahdollisuus, että säännöksen mainitsemisessa tilanteissa rikosilmoitus tehdään poliisille, joka suorittaa esitutkinnan, kun asevelvollisuuslain 118 §:n mainitsemisessa tilanteissa asian esitutkinta voidaan suorittaa Puolustusvoimissa. Oikeusasiamiehen kannan mukaan tältä osin saattaisi olla perustelua pyrkiä samalaiseen ilmaisuun ehdotetun asevelvollisuuslain 118 §:n kanssa.

Mainitussa siviilipalveluslain säännöksessä on mainittu kolme rikosprosessuaalista toimenpiteistä luopumiseen johtavaa tilannetta, jolloin henkilöä ei enää määrätä suorittamaan siviilipalvelusvelvollisuuttaan rauhan aikana. Esitöiden valossa jää eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan epäselväksi, miksi säännös poikkeaa tältä osin asevelvollisuuslain 118 §:stä.

Siviilipalveluskeskus piti ehdotettuja siviilipalveluslain muutoksia tärkeänä ja hyvänä sitä, että samalla tarkastellaan myös asevelvollisuuslain vastaavaa pykälää. Esitetyt muutokset selkiyttävät siviilipalveluskeskuksen mukaan useamman kerran siviilipalveluksesta kieltäytyneiden velvollisten tilannetta ja muutos tulee nähtävästi ratkaisemaan useiden epäselvässä oikeustilanteessa olevan velvollisen tilanteen. Aiempi uudelleenmäärittämissäpykälä on tuonut siviilipalvelusviranomaiselle sekä muille asian käsittelyyn osallistuneille viranomaisille runsaasti hallinnollista rasitetta, mutta ennen kaikkea pykälän luoma, usein vuosia jatkunut epätietoisuus velvollisten tilanteen kohdalla on haitannut velvollisten tulevaisuuden suunnittelua ja palveluksen jälkeiseen elämään asettumista. Siviilipalveluskeskus uskoo, että lakimuutoksella voidaan ratkaista useamman kerran palveluksesta kieltäytyneiden velvollisten tilanne, eivätkä he joudu enää olemaan epätietoisuudessa tilanteensa kanssa.

Aseistakieltäytyjäliitto ry (Aseistakieltäytyjäliitto) piti asevelvollisuuslain 118 §:ään ja siviilipalveluslain 79 §:ään ehdotettuja muutoksia hyvinä ja tilannetta selkiyttävinä. Aseistakieltäytyjäliiton mukaan siviilipalveluslain nykyinen muotoilu johtaa tilanteeseen, joka on ristiriidassa kahdenkertaisen syyttämisen kieltävän *ne bis in idem* -periaatteen kanssa. Tämän on osoittanut Aseistakieltäytyjäliiton mukaan myös Helsingin hovioikeuden 8.1.2021 antama vapauttava päätös uudelleen siviilipalvelukseen kutsuttujen ja siitä edelleen kieltäytyneiden henkilöiden kohdalla. Muutoksen vaikutuksesta useat kieltäytymisestään ilman rangaistusta selvinneet säästysivät tarpeettomalta uusien palvelukseenastumismääräysten ja kieltäytymisten kierteeltä.

Aseistakieltäytyjäliitto huomautti lausunnossaan, ettei lausuntopyynnössä mainittujen lakimuutosehdotusten valmistelu oikeastaan kuulu puolustusministeriölle, vaan työ- ja elinkeinoministeriölle. Totaalikieltäytyjien uudelleen palvelukseen määrittämisestä säädetään siviilipalveluslain 79 §:ssä, ja koko asevelvollisuuslain 118 § viittaa kyseiseen siviilipalveluslain pykälään. Lausuntopyynnön mukaan tarve muuttaa kyseessä olevia lainkohtia tuli puolustusministeriön tietoon aiemmalla lausuntokierroksella, joka koski asevelvollisuuslain ja naisten vapaaehtoista asepalvelusta koskevien säännösten muutostarpeita. Aseistakieltäytyjäliiton näkemyksen mukaan tämä ei kuitenkaan muuta itse asiaa, eli sitä että YK:n ihmisoikeuskomitean linjan mukaan siviilipalveluksen tulee olla asevoimista selkeästi erillinen kokonaisuus, jota koskevan lainsäädännön valmistelu kuuluu siviiliviranomaisille. Liitto kehotti puolustusministeriötä jatkossa luovuttamaan siviilipalveluslainsäädäntöä koskevien uudistusten valmistelun työ- ja elinkeinoministeriölle.

Työ- ja elinkeinoministeriö totesi puolestaan lausunnossaan, että lakiehdotus siviilipalveluslain 79 §:n muuttamisesta on tarkoitus sisällyttää liitelakina hallituksen esitykseen laiksi asevelvollisuuden muuttamisesta. Siviilipalveluslain muuttaminen asevelvollisuuslain muuttamisen yhteydessä mahdollistaa lakien yhtäaikaisen voimaantulon. Ehdotus siviilipalveluslain 79 §:n muuttamiseksi on valmisteltu virkatyönä työ- ja elinkeinoministeriössä. Asevelvollisuuslain 118 §:n ja siviilipalveluslain 79 §:n yhteensovittaminen on ministeriön mukaan valmisteltu yhteistyössä puolustusministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön välillä.

Syyttäjälaitos totesi lausunnossaan siviilipalveluslain 79 §:n osalta asevelvollisuuslain 118 §:stä sanottuun viitaten parempana ratkaisuna uuden palvelusmääräyksen antamisen sitomista suoraan tuomioistuimen antamaan ratkaisuun.

Esityksen jatkovalmistelussa siviilipalveluslain 79 §:n 2 momenttia on muutettu poistamalla maininta rikosilmoituksesta tarpeettomana. Voimassa olevan lain 78 §:ssä säädetään, että rikosilmoituksen 74 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta tekee siviilipalveluskeskus. Lain 78 §:n 2 momentin mukaan syyttäjä ei saa nostaa syytettä 74 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta, ellei siviilipalveluskeskus ole tehnyt siitä rikosilmoitusta.

Lisäksi siviilipalveluslain 79 §:n 2 momenttia on muutettu poistamalla kohdat syyttämättäjättämisspäätyksestä ja syytteen peruuttamisesta vastaamaan lausuntopalautteessa esitettyä. Uudesta palvelusmääräyksestä pidättäytyminen on sidottu tuomioistuimen antamaan ratkaisuun. Kun esityksen tarkoituksena on välttää *ne bis in idem* -periaatteen mukaiset tilanteet, on muutos tältä osin myös perusteltu ja sillä vältetään syyttäjälaitokselle aiheutuva tarpeeton työ.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Asevelvollisuuslaki

9 §. Palveluskelpoisuus. Voimassaolevan lain 9 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaan tietoja asevelvollisen palveluskelpoisuuteen vaikuttavista seikoista voidaan saada lain 96 §:n mukaisilta viranomaisilta. Lain 96 § on kuitenkin kumottu lailla 333/2019, joten viittaus ehdotetaan korjattavaksi. Muilta osin pykälä vastaisi voimassa olevaa pykälää.

Nykyisin Puolustusvoimien oikeudesta saada henkilötietoja asevelvollisuusasioiden hoitamista varten säädetään henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain (332/2019) 34 ja 35 §:ssä. Lain 34 §:n mukaan Puolustusvoimilla on oikeus saada asevelvollisrekisterin käyttötarkoituksia varten salassapitosäännösten estämättä tarpeellisia tietoja pykälässä tarkoitetuilta tahoilta. Lain 35 §:n mukaan rekisterinpitäjällä sekä asevelvollisen tai naisten vapaaehtoiseen asepalvelukseen hakeutuneen, palveluksessa olevan tai palveluksen suorittaneen terveydentilaa kutsuntaa edeltävässä terveystarkastuksessa, kutsunnassa tai palveluksen aikana tarkastavalla terveydenhuollon ammattihenkilöllä on oikeus saada palveluskelpoisuuden määrittämistä, palvelusturvallisuuden ylläpitämistä sekä potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämistä varten salassapitosäännösten estämättä välttämättömiä tietoja pykälässä luetelluilta viranomaisilta.

15 §. Kutsunnan aika ja kutsuntaluettelo sekä kutsuntakuulutus. Pykälän 3 momenttia muutettaisiin siten, että kutsunnan ajasta ja paikasta ilmoitettaisiin kutsuntakuulutuksella, joka on nähtävillä ainoastaan Puolustusvoimien verkkosivuilla vähintään kaksi viikkoa ennen kutsuntoja sekä kutsuntojen ajan. Voimassa olevan lain mukaan kutsuntakuulutus tulee pitää nähtävillä myös kunnan ilmoitustaululla.

Julkisia kuulutuksia koskevaa sääntelyä on äskettäin uudistettu vuoden 2020 alusta voimaan tulleella lainsäädäntökokonaisuudella. Uudistuksen yhteydessä kumottiin julkisista kuulutuksista annettu laki (34/1925) ja kuulutuksia koskevat yleiset menettelysäännökset lisättiin hallintolakiin (434/2003). Uuden kuulutuslainsäädännön lähtökohtana on siirtyä kunnan ilmoitustaululla julkaistavista kuulutuksista sähköiseen kuulutusmenettelyyn. Tästä syystä pykälän 3 momentista poistettaisiin velvollisuus laittaa kutsuntakuulutus nähtäville kunnan ilmoitustaululle.

Pykälän 3 momenttiin lisättäisiin myös, että kuulutus voidaan tarpeen mukaan pitää nähtävänä myös muulla hallintolain (434/2003) 62 a §:ssä tarkoitetulla tavalla. Viittaus hallintolakiin olisi uusi.

Hallintolain 62 a §:ssä säädetään julkisista kuulutuksista. Pykälän 1 momentin mukaan asiakirjan, joka on annettava tiedoksi julkisella kuulutuksella muun kuin hallintolain mukaan, tiedoksianto toimitetaan julkaisemalla kuulutus ja kuulutettava asiakirja yleisessä tietoverkossa viranomaisen verkkosivuilla. Tarpeen vaatiessa kuulutus julkaistaan myös asian vaikutusalueen sanomalehdessä tai muulla viranomaisen päättämällä tavalla. Jos kuulutusta ei voida tietoliikennehäiriöiden tai muun tähän rinnastettavan syyn vuoksi julkaista viranomaisen verkkosivuilla, se on julkaistava lisäksi virallisessa lehdessä. Lisäksi pykälän 2 momentissa säädetään, että kuulutus ja kuulutettava asiakirja on pidettävä yleisessä tietoverkossa viranomaisen verkkosivuilla yleisesti nähtävillä 14 vuorokautta. Jos asiakirjan tiedoksisaannista alkaa kulua muutoksenhaku-aika tai muu vastaanottajan oikeuteen vaikuttava määräaika, kuulutus ja kuulutettava asiakirja on pidettävä yleisesti nähtävillä mainitun määräajan päättymiseen asti.

Pykälään lisättäisiin myös uusi 4 momentti, jossa säädettäisiin puolustusministeriön oikeudesta päättää pykälän 1 momentin mukaisen kutsuntojen järjestämisen ajankohdan muuttamisesta, jos se on välttämätöntä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä. Säännöstä voitaisiin soveltaa esimerkiksi vuoden 2020 Covid-19-pandemiatilannetta vastaavassa tilanteessa. Säännöksessä tarkoitettu muu erityinen syy voisi olla esimerkiksi vakavat muutokset lähiympäristön turvallisuustilanteessa, suuronnettomuus tai luonnonkatastrofi.

Päätöksen kutsuntojen normaalista ajankohdasta poikkeamisesta tekisi puolustusministeriö Puolustusvoimien esityksestä. Päätös voisi koskea esimerkiksi yhden tai useamman aluetoimiston toimialuetta tai toimialueeseen kuuluvaa kaupunkia tai kuntaa. Päätöksellä voitaisiin poiketa kutsuntojen ajankohdasta myös valtakunnallisella tasolla. Muilta osin pykälä vastaisi voimassaolevan lain pykälää.

16 §. Läsnaolovelvollisuus kutsunnassa. Pykälään lisättäisiin uusi 5 momentti, jossa säädettäisiin puolustusministeriön oikeudesta päättää pykälän 1 momentin mukaisesta henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta poikkeamisesta kutsunnoissa valtakunnallisesti, alueellisesti tai paikallisesti, jos se on välttämätöntä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä. Muu erityinen syy voisi olla esimerkiksi vakava muutos lähiympäristön turvallisuustilanteessa, suuronnettomuus tai luonnonkatastrofi. Momentin mukaan päätöksen voisi lisäksi tehdä vain, jos se ei vaarantaisi 12 §:ssä tarkoitettua kutsunnan tarkoitusta. Lain 12 §:n mukaan kutsunnan tarkoituksena on määrittää asevelvollisen palveluskelpoisuus, jonka perusteella päätetään palveluksesta. Lisäksi kutsunnassa annetaan tietoa maanpuolustusvelvollisuudesta ja edistetään kansanterveystyötä.

Kutsuntojen tarkoituksen vaarantumisella tarkoitettaisiin esimerkiksi tilannetta, jossa asevelvollisen palveluskelpoisuutta ei voitaisi määrittää, tai asevelvollinen ei saisi riittävää tietoa palvelukseen määräämisen oikeusvaikutuksista. Henkilökohtaisesta läsnäolosta poikettaessa kutsunnat voitaisiin suorittaa etäyhteyksin, jos asevelvollisen henkilöllisyydestä voidaan varmistua.

Päätöksen henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta poikkeamisesta yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä tekisi puolustusministeriö Puolustusvoimien esityksestä. Päätös voisi koskea esimerkiksi yhden tai useamman aluetuomiston toimialuetta tai toimialueeseen kuuluvaa kaupunkia tai kuntaa. Päätöksellä voitaisiin poiketa henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta kutsunnassa myös valtakunnallisella tasolla. Asevelvollinen ei itse voisi hakea puolustusministeriöltä vapautusta henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta, vaan prosessi olisi aina viranomaisaloitteinen. Puolustusministeriön tekemän alueellisen päätöksen perusteella aluetuomisto voisi tehdä päätöksen siitä, ketkä asevelvolliset ovat henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta vapautettuja kyseisellä alueella.

Voimassaolevan asevelvollisuuslain 16 §:n 2 momentin mukaan aluetuomisto voi vapauttaa henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta kutsunnassa asevelvollisen, jolla on 1) vaikea vamma tai sairaus; 2) joka on osallistunut 29 §:ssä tarkoitettuun valintakokeeseen ja joka on määrätty palvelukseen; tai 3) joka asuu ulkomailla ja on toimittanut lääkärinlausunnon tai muun luotettavan selvityksen, jonka perusteella hänen palveluskelpoisuutensa voidaan määrittää. Voimassa olevan säännöksen mukainen päätös vapauttaa asevelvollinen henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta on siten aina vain yhtä asevelvollista koskeva ja tehdään tyypillisesti asevelvollisen omasta aloitteesta.

Uudella 16 §:n 5 momentilla annettaisiin puolustusministeriölle valtuus päättää siitä, onko aluetuomiston mahdollista poiketa henkilökohtaisesta kuulemisvelvollisuudesta kutsunnassa laajemmin kuin voimassaolevan lain 16 §:ssä tarkoitettujen erikseen yksilöityjen asevelvollisten osalta, jos se olisi tarpeen yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä. Puolustusministeriön päätös voisi olla myös aluetuomistoa velvoittava, eli aluetuomiston olisi poikettava henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta kutsunnoissa siltä osin, kuin puolustusministeriö katsoisi sen olevan tarpeen säännöksen tavoitteiden turvaamiseksi.

28 §. *Varusmiespalveluksen aloittamisen ajankohta.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi säännös, jonka mukaan varusmiespalvelus olisi aloitettava viimeistään sinä vuonna, jona asevelvollinen täyttää 29 vuotta.

Voimassa olevan lain 37 §:n 2 momentin mukaan velvollisuus suorittaa varusmiespalvelusta rauhan aikana päättyy sen vuoden lopussa, jona asevelvollinen täyttää 30 vuotta. Laissa ei kuitenkaan ole tällä hetkellä yleistä, kaikkiin asevelvollisiin sovellettavaa säännöstä viimeisestä mahdollisesta aloittamisajankohdasta. Laissa on sen sijaan erityissäännöksiä asiasta.

Nykyisen lain 35 §:ssä säädetään kansanedustajan, valtioneuvoston jäsenen ja Euroopan parlamentin jäsenen palveluksen aloittamisajan siirrosta ja vapautuksesta kertausharjoituksesta. Sen mukaan asevelvollisen tekemän ilmoituksen perusteella hänelle määrättyä varusmiespalveluksen aloittamisaikaa siirretään tai hänet vapautetaan kertausharjoituksesta, jos siirtäminen tai vapauttaminen on tarpeen kansanedustajan tehtävän, valtioneuvoston jäsenyyden tai Euroopan parlamentin jäsenyyden hoitamista varten. Varusmiespalvelus on kuitenkin aloitettava viimeistään sinä vuonna, jona asevelvollinen täyttää 29 vuotta. Muutos siis yhtenäistäisi sääntelyn kansanedustajan tehtävää, valtioneuvoston jäsenyyttä tai Euroopan parlamentin jäsenyyttä hoitavan kanssa. Erillissäännöksiä asiasta on lisäksi asevelvollisuuslaissa toisen maan kansalaisuuden omaaville henkilöille ja naisille naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetussa laissa. Uuden säännöksen tarkoituksena on saattaa kaikki yhdenvertaiseen asemaan palveluksen aloitta-

misen viimeisen mahdollisen ajankohdan osalta rauhan aikana. Perustuslain 6 §:n mukaan kehtää ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan minkään henkilöön liittyvän syyn perusteella ja yleiseen yhdenvertaisuussäännökseen sisältyy vaatimus samanlaisesta kohtelusta samanlaisissa tapauksissa, eikä lailla voida mielivaltaisesti asettaa ihmisiä tai ihmisryhmiä toisia edullisempaan tai epäedullisempaan asemaan.

Koska voimassa olevassa laissa ei ole täsmällistä ikärajaa, varusmiespalveluksen voi nykyisin aloittaa myös heinäkuun saapumiserässä sinä vuonna, jona asevelvollinen täyttää 30 vuotta. Varusmiespalvelus on kuitenkin suoritettava siihen mennessä, jona asevelvollinen täyttää 30 vuotta. Tällöin asevelvollisen olisi mahdollista suorittaa vain lyhin mahdollinen palvelusaika (165 päivää). Tämä ei ole tarkoituksenmukaista Puolustusvoimien näkökulmasta, eikä se ole yhdenvertaista muihin asevelvollisiin nähden. Varusmiespalvelus olisi tarkoitus suorittaa niin, että kaikki mahdolliset palvelusajat ja –tehtävät olisivat mahdollisia. Tästä syystä lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi säännös, jonka mukaan varusmiespalvelus olisi aloitettava viimeistään sinä vuonna, jona asevelvollinen täyttää 29 vuotta.

33 §. Kertausharjoitusta koskevan määräyksen peruuttaminen. Pykälässä säädetään aluetoimiston mahdollisuudesta peruuttaa kertausharjoitukseen osallistumista koskeva määräys tiettyjen ehtojen täytyessä. Covid-19-pandemian vuoksi on ilmennyt tarve lisätä peruuttamisen syyksi myös yleisvaarallisten tartuntatautien leviämisen estäminen tai muu erityisen painava syy.

Voimassa olevan pykälän mukaan aluetoimisto voi peruuttaa kertausharjoitukseen osallistumista koskevan määräyksen, jos asevelvollinen on vammautunut tai sairastunut niin, ettei hän kykene suoriutumaan hänelle suunnitelluista palvelustehtävistä kertausharjoituksessa, tai jos on tullut ilmi seikkoja, jotka osoittavat, että asevelvollinen voi vaarantaa omaa tai muiden palvelusturvallisuutta, taikka mikäli harjoitukseen määrätty asuu pysyvästi ulkomailla eikä määräyksen antajalla ole ollut tästä tietoa määräystä annettaessa. Luettelo määräyksen peruuttamisen perusteista on tyhjentävä. Lähtökohtana peruuttamiselle nykytilanteessa on palvelusturvallisuuden vaarantuminen asevelvollisesta itsestään johtuvasta syystä, mutta mahdollisuutta peruuttamiselle ei ole palvelusturvallisuuden vaarantavasta yleisestä syystä johtuen.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jonka mukaan aluetoimisto voisi peruuttaa kertausharjoitukseen osallistumista koskevan määräyksen, jos se on tarpeen yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä.

Muutos olisi tarpeellinen tilanteissa, joissa katsotaan tarpeelliseksi suojata useampia asevelvollisia yleisvaarallisen tartuntataudin riskiltä tai muusta vastaavasta erityisen painavasta syystä, joka voi olla esimerkiksi vakava muutos lähiympäristön turvallisuustilanteessa, suuronnettomuus tai luonnonkatastrofi. Kyseinen säännös antaisi siis 1 momentista poiketen laajemman valtuuden aluetoimistolle peruuttaa kertausharjoitusta koskevan määräyksen usean asevelvollisen osalta.

Muutos ei asettaisi aluetoimistolle missään tilanteessa velvollisuutta kertausharjoitukseen osallistumista koskevan määräyksen peruuttamiseen, vaan ainoastaan mahdollisuuden siihen. Asevelvollinen ei voisi itse myöskään vedota 33 §:n mukaisiin perusteisiin, vaan vapautusperusteista kertausharjoituksesta asevelvollisen hakemuksesta säädetään 34 §:ssä.

36 §. Varusmiespalveluksen tarkoitus. Pykälässä säädetään varusmiespalveluksen tarkoituksesta ja koulutuskausista. Varusmiespalveluksen tarkoitukseen ei esitetä muutoksia ja ehdotus vastaisi pääosin sisällöltään voimassa olevan lain 36 §:ää. Pykälään ehdotetaan tehtävän ainoastaan terminologisia muutoksia koulutuskausiin liittyen.

Puolustusvoimat on uudistanut vuoden 2020 alusta lukien varusmieskoulutusta ja asevelvollisuuden käytäntöjä Koulutus 2020 -ohjelmalla. Sillä on kehitetty kutsuntajärjestelmää, palvelusvalintoja, koulutusjärjestelmää kokonaisuudessaan sekä koulutusmenetelmiä. Asevelvollisen koulutuspolkua kutsunanalaisesta reserviläiseksi on pyritty kehittämään mahdollisimman sujuvaksi. Koulutus 2020 -ohjelman myötä varusmiespalveluksen aikajaksottelu on muutettu aiemmasta kolmijakoisesta nelijakoiseksi. Entiset kaudet peruskoulutus-, erikoiskoulutus- ja joukkokoulutuskausi, on vaihdettu alokas-, koulutushaara-, erikoiskoulutus- ja joukkokoulutusjaksoihin. Koulutuskausien nimiä on siis muutettu. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että se vastaisi paremmin Koulutus 2020-ohjelman myötä muuttunutta tilannetta ja aiempien koulutuskausien nimet poistettaisiin lainsäädännöstä. Tosiasiallinen oikeustila ei siis muuttuisi.

Uudet koulutuskaudet on jo otettu käyttöön vuoden 2020 alusta alkaen, joten muutos selkeyttäisi vallitsevaa asiantilaa, kun vanhentuneet termit poistettaisiin asevelvollisuuslaista. Pykälään ehdotetut muutokset olisivat vain terminologisia, eikä niillä olisi vaikutusta palveluksen järjestämiseen tai tarkoitukseen käytännössä. Muutoksella vähennettäisiin epä johdonmukaisuutta ja epäselkeyttä.

60 §. *Palveluksen keskeyttäminen.* Pykälän 5 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että joukko-osaston komentaja päättäisi asevelvollisen palveluskelpoisuudesta palveluksen keskeyttämisen yhteydessä.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan varusmiehen palveluksen keskeyttämisestä päättää joukko-osaston komentaja. Hän tekee samalla esityksen aluetoimistolle palveluskelpoisuusluokituksen muuttamisesta. Hallinnon sujuvuuden ja myös varusmiespalveluksesta määräaikaikaisesti vapautettavan kannalta joustavampi menettelytapa olisi se, että joukko-osaston komentaja olisi toimivaltainen tekemään varusmiespalveluksen keskeyttämisen lisäksi päätöksen sekä määräaikaikaisesta (E-luokitus) että rauhan aikaa koskevasta (C-luokitus) palveluskelpoisuusluokan muuttamisesta. Aluetoimistot tekevät vuosittain noin 3000 päätöstä joukko-osaston komentajan esityksestä.

Tämä selkeyttäisi hallintoa ja vähentäisi aluetoimistojen hallinnollista taakkaa, joka nykyisellään tämän kaltaisissa tilanteissa tarkoittaa erillistä aluetoimiston järjestämää tarkastusta, jossa asevelvollisen palveluskelpoisuusluokasta vasta päätetään. Käytännössä jo nykyisin varusmiespalveluksen keskeyttävät varsin usein käsittävät joukko-osaston komentajan tekemän päätöksen palveluksen keskeyttämisestä merkitsevän myös päätöstä palveluskelpoisuusluokasta, mikä näkyy aika ajoin oikaisuvaatimuksina joukko-osaston komentajan tekemästä palveluksen keskeyttämisspätöksestä, vaikka tarkoituksena onkin ollut tehdä oikaisuvaatimus palveluskelpoisuusluokkaa koskevasta päätöksestä.

Joukko-osaston komentaja tekisi siis asiassa päätöksen sekä palveluksen keskeyttämisestä että asevelvollisen palveluskelpoisuudesta. Kyseessä olisi kaksi erillistä muutoksenhakukelpoista päätöstä. Päätökset olisi tehtävä ajallisesti mahdollisimman lähellä toisiaan.

Asevelvollisuuslain 109 §:n mukaan asevelvollinen saa kirjallisesti vaatia oikaisua aluetoimistolta aluetoimiston tai kutsuntalautakunnan päätökseen, joka koskee palveluskelpoisuutta, palvelukseen määräämistä tai palveluksesta vapauttamista, sekä aluetoimiston tai joukko-osaston päätökseen, joka koskee koulutuksen keskeyttämistä, palveluksen keskeyttämistä, huumausaineen käyttöä selvittävään tutkimukseen määräämistä, isyysvapaan ajankohtaa sekä tässä laissa tarkoitettua etuutta. Oikaisuvaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa siitä, kun päätös oikaisuvaatimukseen on annettu asevelvolliselle tiedoksi. Oikaisuvaatimus tehdään asevelvollisen

kotipaikan mukaan määräytyvälle aluetoimistolle. Oikaisuvaatimus toimitetaan päätöksen tehneelle viranomaiselle. Kutsuntalautakunnan päätöstä koskeva oikaisuvaatimus toimitetaan kuitenkin aluetoimistolle.

Asevelvollisuuslain 110 §:ssä säädetään valituksesta oikaisuasiassa ja muussa asevelvollisuutta koskevasta asiasta. Aluetoimiston oikaisuasiassa antamaan päätökseen sekä muuhun pääesikunnan, puolustushaaran esikunnan, aluetoimiston, joukko-osaston ja kutsuntalautakunnan tämän lain nojalla antamaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla kutsunta-asiain keskuslautakuntaan.

Esitetyllä muutoksella ei olisi vaikutusta asevelvollisten oikeusturvaan. Oikaisuvaatimuksen käsittelisi joka tapauksessa aluetoimisto, ja oikaisuasiassa annetusta päätöksestä olisi edelleen mahdollisuus valittaa kutsunta-asiain keskuslautakuntaan, jolloin päätösten yhdenmukaisuus tulisi viime kädessä tällä tavoin varmistettua.

75 §. *Ulkomailla asuvan toisen valtion kansalaisen velvollisuus tulla kutsuntaan ja palvelukseen.* Pykälässä säädetään siitä, että asevelvollisella ei ole velvollisuutta tulla kutsuntaan eikä varusmiespalvelukseen, jos hänellä on myös toisen valtion kansalaisuus ja hänen asuinpaikkansa on viimeiset seitsemän vuotta ollut muualla kuin Suomessa. Nykytilan mukaan asevelvollinen voidaan kuitenkin määrätä palvelukseen, jos hän muuttaa Suomeen ennen sen vuoden loppua, jona hän täyttää 30 vuotta. Pykälän 1 momentti vastaisi asiallisesti voimassa olevan lain 1 momenttia. Voimassa olevan lain 28 §:ään ehdotetun ikärajan muutoksen vuoksi 75 §:n 1 momentissa säädetty ikäraja kuitenkin laskettaisiin 30 vuodesta 29 vuoteen. Ehdotetun muutoksen myötä asevelvollinen voitaisiin siis määrätä palvelukseen, jos hän muuttaa Suomeen ennen sen vuoden loppua, jona hän täyttää 29 vuotta. Käytännössä asevelvollisen asuinpaikka tarkistettaisiin aina väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain (661/2009) mukaisesta väestötietojärjestelmästä.

76 §. *Varusmiespalveluksesta vapauttaminen toisen valtion kansalaisuuden perusteella.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi sen 2 momentin osalta vastaavasti kuin 75 §:ää.

109 §. *Oikaisuvaatimus.* Voimassaolevan pykälän 1 momentin mukaan asevelvollinen saa kirjallisesti vaatia oikaisua aluetoimistolta aluetoimiston tai kutsuntalautakunnan päätökseen, joka koskee palveluskelpoisuutta, palvelukseen määräämistä tai palveluksesta vapauttamista, sekä aluetoimiston tai joukko-osaston päätökseen, joka koskee koulutuksen keskeyttämistä, palveluksen keskeyttämistä, huumausaineen käyttöä selvittävään tutkimukseen määräämistä, isyysvapaan ajankohtaa sekä tässä laissa tarkoitettua etuutta. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikaisua saisi vaatia myös joukko-osaston komentajan päätökseen, joka koskee palveluskelpoisuutta.

Kertausharjoituksesta vapauttamisesta säädetään asevelvollisuuslain 34 §:ssä. Pykälän 3 momentin mukaan vapautusta haetaan kirjallisesti määräyksen antaneelta aluetoimistolta. Mikäli asevelvollinen on tyytymätön vapautushakemuksen johdosta annettuun päätökseen, voi hän lain 109 §:n mukaan vaatia siihen oikaisua. Oikaisuvaatimuksen käsittelee säännöksen mukaan asevelvollisen kotipaikan mukaan määräytyvä aluetoimisto, joka voi olla eri kuin kertausharjoituksesta vapauttamisesta päätöksen tehnyt aluetoimisto. Nykytilassa kertausharjoitukseen käskytännyt aluetoimisto käsittelee mahdollisen vapautushakemuksen, mutta päätöksestä tehtävän oikaisuvaatimuksen käsittelee reserviläistä valvova aluetoimisto. Ennen päätöksen tekemistä valvova aluetoimisto pyytää lausunnon harjoituksen käskyttäneeltä aluetoimistolta. Oikaisuvaatimusmenettelyn jälkeen on vielä mahdollista valittaa kutsunta-asiain keskuslautakuntaan, joka on ylin valitusaste asevelvollisuutta koskevissa asioissa.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavan siten, että kertausharjoituksesta vapauttamista koskevaa päätöstä koskeva oikaisuvaatimus tehtäisiin sille aluetoimistolle, joka on käsitellyt asevelvollisen vapautushakemuksen. Muutos selkeyttäisi menettelytapaa ennen kaikkea reserviläisen kannalta, kun hän joutuisi asioimaan asiassa vain yhden aluetoimiston kanssa. Menettelytapa vastaisi myös oikaisuvaatimuksen perusajatusta, jonka mukaan päätöksentekijä tarkastaa päätöksen sisällön vielä kertaalleen oikaisuvaatimuksessa esitettyjen seikkojen osalta. Myös aluetoimistojen kannalta menettelytapa selkeytyy, kun yksi aluetoimisto hoitaa koko kyseessä olevan muutoksenhakuprosessin alusta loppuun. Päätöksenteko samalla nopeutuisi, koska lausuntovaihe jäisi pois. Lisäksi voimassaolevan pykälän 2 momenttia muutettaisiin siten, ettei siinä enää erikseen mainittaisi, että oikaisuvaatimus toimitetaan päätöksen tehneelle viranomaiselle. Säännös on harhaanjohtavana ja tarpeeton, koska momentissa säädettäisiin muutenkin siitä, mihin oikaisuvaatimus tulee toimittaa. Samalla myös kyseisen momentin viimeisestä virkkeestä poistettaisiin sana ”kuitenkin”, jotta pykälä olisi selkeämpi.

Pykälään lisättäisiin lisäksi uusi 3 momentti, jonka mukaan oikaisuvaatimusmenettelyssä sovelletaan muutoin hallintolakia. Tästä syystä 1 momentista poistettaisiin vaatimus hakemuksen kirjallisuudesta, koska kyseisestä vaatimuksesta säädetään jo hallintolain 49 d §:ssä. Samasta syystä 2 momentin vaatimus, jonka mukaan oikaisuvaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa siitä, kun päätös oikaisuusoituksineen on annettu asevelvolliselle tiedoksi, poistettaisiin pykälästä tarpeettomana. Kyseisestä aikarajasta säädetään hallintolain 49 c §:ssä.

Lisäksi pykälän ruotsinkielistä sanamuotoa muutettaisiin vastaamaan nykyisen hallintolain (434/2003) terminologiaa. Voimassaolevan lain ruotsinkielisessä kieliversiossa käytetään oikaisuvaatimuksesta vanhaa termiä *framställa rättelseyrkande*. Nykyisen hallintolain 7 a luvussa, jossa säädetään oikaisuvaatimuksesta, käytetään kuitenkin termiä *begära omprövning*.

Hallintolain 7 a luvun säätämisen jälkeen oikeusministeriö on ohjeistanut korjaamaan lakeja vastaamaan hallintolakia. Tästä syystä lakien muotoiluja on yhtenäistetty, ja samalla terminologiaa on korjattu ruotsiksi. Koska asevelvollisuuslain 109 §:ään ehdotetaan tehtäväksi viittaus hallintolakiin, on termistön yhtenäistäminen hallintolain kanssa tarpeen. Vaikka esimerkiksi ylin valitusaste on hallintolaista poiketen kutsunta-asiain keskuslautakunta eikä korkein hallinto-oikeus, tarkoitetaan asevelvollisuuslain oikaisuvaatimuksella kuitenkin käytännössä hallintolain mukaista prosessia.

110 §. *Valitus oikaisuasiassa ja muussa asevelvollisuutta koskevassa asiassa.* Pykälän ruotsinkielistä sanamuotoa muutettaisiin vastaamaan nykyisen hallintolain terminologiaa.

111 §. *Valituksen ja oikaisuvaatimuksen vaikutus päätöksen täytäntöönpanoon.* Pykälän ruotsinkielistä sanamuotoa muutettaisiin vastaamaan nykyisen hallintolain terminologiaa.

118 §. *Asevelvollisuudesta kieltäytyminen.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että jos tuomioistuimien on hylännyt asevelvollista vastaan nostetun syytteen asevelvollisuudesta kieltäytymisestä, häntä ei enää määrätä suorittamaan asevelvollisuuttaan rauhan aikana. Muilta osin pykälä vastaisi voimassaolevaa pykälää.

Voimassaolevan lain mukaan, jos asianomaista ei tuomita asevelvollisuudesta kieltäytymisestä vankeusrangaistukseen, sotilasviranomaisen määrää hänet uudelleen palvelukseen. Tämä on aiheuttanut tilanteita, joissa aluetoimiston tulee määrätä asevelvollinen uudelleen palvelukseen tilanteessa, jossa on tehty päätös syyttämättä jättämisestä asevelvollisuudesta kieltäytymisen osalta tai syyte siitä on tuomioistuimessa lainvoimaisesti hylätty. Henkilön tultua määrättyksi

uudelleen palvelukseen ja mahdollisesti kieltäytyessä uudelleen, ei asian johdosta suoritettu esitutkinta *ne bis in idem* –kiellosta johtuen johda syytteeeseen tai mahdollinen syyte joka tapauksessa tultaisiin tuomioistuimessa hylkäämään.

Esitetyn muutoksen myötä henkilöt, joiden syyte asevelvollisuudesta kieltäytymisestä on kertaalleen hylätty tuomioistuimessa, vapautuisivat palveluksesta rauhan aikana. Tällöin päättyisi myös palvelukseen määräämisen ja palveluksesta kieltäytymisen kierre, joka muussa tapauksessa jatkuisi siihen saakka, että henkilön asevelvollisuus päättyy 30 vuoden iässä.

7.2 Siviilipalveluslaki

79 §. Uusi palvelusmääräys. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että palvelukseen uudelleen määräämisessä huomioitaisiin nykytilaa vastaavasti aika, jonka siviilipalvelusvelvollinen on ollut siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tai siviilipalvelusrikoksesta johtuvan tutkinnan vuoksi vapautensa menettäneenä. Palvelusaika luettaisiin siten, että yksi päivä vapaudenmenetystä vastaa kahta päivää siviilipalveluksessa.

Voimassa olevan pykälän mukaan, jos siviilipalvelusvelvollista, jota vastaan on tehty rikosilmoitus siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tai siviilipalvelusrikoksesta, ei syytetä kyseisistä rikoksista tai häntä ei tuomita niistä vankeusrangaistukseen, siviilipalveluskeskuksen on määrättävä hänet uudelleen palvelukseen. Aika, jonka siviilipalvelusvelvollinen on asian tutkinnan vuoksi ollut vapautensa menettäneenä, luetaan tällöin hänen palvelusajakseen siten, että yksi päivä vapaudenmenetystä vastaa kahta päivää siviilipalveluksessa.

Pykälän 1 momentissa on selkeytetty sääntelyä tilanteissa, joissa Siviilipalveluskeskuksen olisi määrättävä siviilipalvelusvelvollinen uudelleen palvelukseen suorittamaan hänen jäljellä oleva siviilipalvelusaikansa. Ehdotus vastaa voimassa olevan lain sääntelyä näiltä osin. Siviilipalveluslain 5 §:n 2 momentin mukaan Siviilipalvelukseen sisältyvä peruskoulutus- ja työpalvelusvelvollisuus päättyvät sen vuoden lopussa, jona siviilipalvelusvelvollinen täyttää 30 vuotta. Määräystä ei kuitenkaan annettaisi, jos siviilipalvelusvelvollisuus olisi jo päättynyt muulla perusteella, kuten iän tai terveydentilan perusteella saadun vapautuksen johdosta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että jos tuomioistuin on hylännyt siviilipalvelusvelvollista vastaan nostetun syytteen 74 §:ssä tarkoitetusta siviilipalveluksesta kieltäytymisestä, häntä ei enää määrätä suorittamaan siviilipalvelusvelvollisuuttaan rauhan aikana.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin menettelystä tapauksissa, joissa henkilöä ei enää määrättäisi uudelleen palvelukseen rauhan aikana, koska siviilipalveluksesta kieltäytymistä koskeva asia on jo kertaalleen käsitelty tuomioistuimessa. Menettelyn tavoitteena on välttää kaksoisrangaistavuuden *ne bis in idem* –periaatteen kannalta ongelmallinen palveluskierre tapauksissa, joissa siviilipalveluksesta kieltäytymisestä ei ole tuomittu rangaistusta. Siviilipalvelukseen sisältyvästä peruskoulutus- ja työpalvelusvelvollisuudesta säädetään lain 5 §:n 2 momentissa. Siviilipalvelusvelvollisuuden päättymisestä vankeusrangaistuksen johdosta säädetään lain 85 §:ssä.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Esitykseen ei sisälly ehdotuksia uusiksi asetuksenantovaltuuksiksi, eikä sillä olisi vaikutuksia lakia alemman asteiseen sääntelyyn.

9 Voimaantulo

Ehdotetaan, että laki tulee voimaan 1.1.2022 tai mahdollisimman pian sen jälkeen. Mitä 28 §:n 1 momentissa säädetään viimeisestä mahdollisesta palveluksen aloittamisajankohdasta, sovellettaisiin kuitenkin vain 1.1.2024 jälkeen varusmiespalveluksensa aloittaviin varusmiehiin. Siirtymäajalla mahdollistettaisiin asevelvollisille ja Puolustusvoimille riittävä varautumisaika ennen varusmiespalveluksen aloittamista.

Lisäksi lakiin tulisi siirtymäsäännös, jonka mukaan mitä 60 §:n 5 momentissa säädetään palveluskelpoisuutta koskevasta joukko-osaston komentajan päätöksestä, sovellettaisiin vasta 1.7.2022 alkaen. Siirtymäsäännöksellä mahdollistettaisiin Puolustusvoimille riittävä varautumisaika toteuttaa hallinnolliset ja tietotekniset muutokset, joita säädösmuutos aiheuttaisi.

Lain voimaantulo ei vaikuttaisi lain voimaan tullessa voimassa olleen lain nojalla annettuihin palveluksen aloittamista koskeviin päätöksiin. Lailla ei ole tarkoitus puuttua taannehtivasti jo päätettyyn palveluksen aloittamisajankohtaan tai ajankohdan siirtämiseen, eikä se olisi kohtuullista asevelvollisen kannalta, sillä palveluksen aloittamisen ajankohdalla on merkittävä vaikutus asevelvollisen elämään ja arkeen esimerkiksi töiden ja koulutuksen osalta. Myös tämän lain voimaan tullessa aluetoimistossa vireillä ollut asia käsiteltäisiin loppuun noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

10 Suhde muihin esityksiin

10.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Valtioneuvosto on 5.3.2020 asettanut parlamentaarisen komitean selvittämään yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä. Komitean toimikausi on 5.3.2020–31.10.2021 ja sen tehtävänä on laatia kuvaus maanpuolustusvelvollisuudesta sekä asevelvollisuuden (ml. siviilipalvelus) ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen nykytilasta. Komitean tehtävänä on lisäksi selvittää:

1. asevelvollisuuden (varusmiespalvelus, reserviäika ja vapaaehtoinen maanpuolustus) ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen kehittämistarpeita
2. kehittämistarpeita siviilipalveluksen ja siviilipalvelusaikana hankitun osaamisen hyödyntämisestä kokonaisturvallisuuden toimintamallin tarpeisiin
3. mahdollisuuksia edistää kutsunnoissa nuorten tietoisuutta maanpuolustusvelvollisuuteen ja yleiseen asevelvollisuuteen liittyvissä asioissa. Selvitetään mahdollisuuksia myös naisia koskeviin kutsuntoihin
4. yleisen koulutusjärjestelmän mahdollisuuksia edistää nuorten tietoisuutta kokonaisturvallisuuteen, maanpuolustusvelvollisuuteen ja yleiseen asevelvollisuuteen liittyvissä asioissa
5. kansalaispalvelusmallin toteuttamismahdollisuudet sekä itsenäisenä vaihtoehtona että yhdessä siviilipalveluksen kanssa muodostettavana kokonaisuutena. Kansalaispalvelusta tarkastellaan asepalvelusta täydentävänä mallina.

Tähän esitykseen sisältyvissä muutosehdotuksissa on kyse asevelvollisuuslain yksityiskohtien kehittämisestä ja ajantasaistamisesta. Esityksellä ei siten olisi vaikutuksia parlamentaarisen komitean työhön, eikä se miltään osin estäisi asevelvollisuusjärjestelmän mahdollista laajempaa kehittämistä tulevaisuudessa parlamentaarisen komitean työn pohjalta.

Eduskunnalle on tarkoitus samanaikaisesti tämän esityksen kanssa antaa hallituksen esitys laiksi naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta. Mainittuun esitykseen sisältyy vastaava viimeistä

mahdollista palveluksen aloittamisajankohtaa koskeva ehdotus kuin tähän hallituksen esitykseen. Varusmiespalveluksen suorittamista koskevista ikärajoista on syytä säätää samalla tavalla sekä naisten että miesten osalta ja esitysten käsittely on tältä osin aiheellista sovittaa yhteen eduskunnan käsittelyaikataulun puitteissa. Esitykset eivät ole muilta osin riippuvaisia toisistaan.

10.2 Suhde talousarvioesitykseen

Esitykseen sisältyvillä ehdotuksilla ei olisi vaikutuksia valtion talousarvioon.

11 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Esitykseen sisältyvissä muutosehdotuksissa on kyse asevelvollisuuslain yksityiskohtien kehittämisestä ja ajantasaistamisesta, eikä niillä olisi merkittäviä perusoikeuksien toteutumiseen liittyviä vaikutuksia. Asevelvollisuuslain suhdetta perustuslakiin ja Suomea sitoviin kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin on käsitelty yksityiskohtaisesti hallituksen esityksessä asevelvollisuuslaiksi (HE 37/2007 vp, s. 76–81) ja perustuslakivaliokunnan siitä antamassa lausunnossa (PeVL 9/2007 vp).

Asevelvollisuuslain 15 §:ää ehdotetaan esityksessä muutettavaksi siten, että kutsuntakuulutus julkaistaisiin jatkossa lähtökohtaisesti vain sähköisesti. Muutoksen myötä kutsuntakuulutusmenettely vastaisi vuoden 2020 alusta voimaan tullutta yleistä kuulutuslainsäädäntöä (HE 239/2018 vp).

Lain 28 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että varusmiespalvelus olisi aloitettava viimeistään sinä vuonna, jona asevelvollinen täyttää 29 vuotta. Tällä hetkellä 29 vuoden ikäraja on säädetty ainoastaan kansanedustajien, valtioneuvoston jäsenten ja Euroopan parlamentin jäsenten osalta. Ehdotetulla muutoksella yhtenäistettäisiin asepalveluksen aloittamisen ikärajoja, mikä vastaisi perustuslain 6 §:n 2 momentin vaatimusta, jonka mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan esimerkiksi iän tai muun syyn perusteella. Yleiseen yhdenvertaisuussäännökseen sisältyy vaatimus samanlaisesta kohtelusta samanlaisissa tapauksissa, eikä lailla voida mielivaltaisesti asettaa ihmisiä tai ihmisryhmiä toisia edullisempaan tai epäedullisempaan asemaan (PeVL 31/2014 vp, s. 3). Uuden säännöksen tarkoituksena on saattaa kaikki asevelvolliset yhdenvertaiseen asemaan palveluksen aloittamisen viimeisen mahdollisen ajankohdan osalta rauhan aikana. Esityksessä ehdotettujen 75 ja 76 §:n ikärajojen yhtenäistämisen 29 ikävuoteen parantaa myös asevelvollisten yhdenvertaisuutta. Myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 18-19/1990, EIS) kahdestoista pöytäkirja sisältää syrjinnän kiellon.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi asevelvollisuuslain 60 §:n 5 momenttia siten, että joukko-osaston komentaja päättäisi asevelvollisen palveluksen keskeyttäessään samalla hänen palveluskelpoisuudestaan. Voimassa olevan sääntelyn mukaan joukko-osaston komentaja tekee palveluskelpoisuudesta esityksen toimivaltaiselle aluetoimistolle, joka päättää asevelvollisuuden palveluskelpoisuudesta. Asevelvollisella, jonka palvelus on keskeytetty, olisi jatkossakin oikeus saattaa asia oikaisuvaatimuksella aluetoimiston käsiteltäväksi ja edelleen valittaa oikaisuvaatimukseen annetusta päätöksestä kutsunta-asiaain keskuslautakuntaan. Muutoksella ei siten olisi vaikutuksia asevelvollisten oikeusturvaan.

Esityksessä ehdotetaan, että lain 109 §:n 1 momenttiin lisättäisiin, että myös joukko-osaston komentajan tekemästä 60 §:ssä tarkoitettua palveluskelpoisuutta koskevasta päätöksestä saisi vaatia oikaisua. Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuo-

mioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Esityksellä siten turvataisiin asevelvollisten oikeusturvaa myös jatkossa. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi asevelvollisuuslain 118 §:ä siten, ettei asevelvollista enää määrättäisi suorittamaan asevelvollisuutta rauhan aikana, jos tuomioistuim on hylännyt asevelvollista vastaan nostetun syytteen asevelvollisuudesta kieltäytymisestä. Lisäksi ehdotetaan, että siviilipalveluslain 79 §:ä muutettaisiin siten, ettei siviilipalvelusvelvollista määrättäisi enää palvelukseen rauhan aikana, jos tuomioistuim on hylännyt siviilipalveluksesta kieltäytymistä koskevan syytteen. Sekä asevelvollisuuslain 118 §:n että siviilipalveluslain 79 §:n ehdotetut muutokset ottaisivat huomioon Suomen kansainvälisiä sitoumuksia, kuten YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen (SopS 7-8/1976, KP-sopimus) 2 artiklan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklan, kyseisen sopimuksen kahdennentoista pöytäkirjan syrjinnän kiellon osalta sekä seitsemännen lisäpöytäkirjan 4 artiklan kaksoisrangaistavuuden kiellon osalta.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

asevelvollisuuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan asevelvollisuuslain (1438/2007) 9 §:n 2 momentti, 15 §:n 3 momentti, 28 §:n 1 momentti, 36 §, 60 §:n 5 momentti, 75 §:n 1 momentti, 76 §:n 2 momentti, 109 §, 110 §:n ruotsinkielinen sanamuoto, 111 §:n ruotsinkielinen sanamuoto ja 118 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 60 §:n 5 momentti ja 110 §:n ruotsinkielinen sanamuoto laissa 510/2013 ja 109 § ja 111 §:n ruotsinkielinen sanamuoto laissa 147/2010, sekä *lisätään* 15 §:ään uusi 4 momentti, 16 §:ään uusi 5 momentti ja 33 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 147/2010, uusi 2 momentti seuraavasti:

9 §

Palveluskelpoisuus

Palveluskelpoisuudesta päätetään tietojen perusteella, jotka asevelvollisesta, hänen terveydentilastaan sekä hänen fyysisestä ja henkisestä suorituskyvystään saadaan:

- 1) asevelvolliselta itseltään;
 - 2) terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastuksessa;
 - 3) soveltuvuuskokeessa;
 - 4) henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain (332/2019) 34 ja 35 §:ssä tarkoitetuilta tahoilta.
-

15 §

Kutsunnan aika ja kutsuntaluettelo sekä kutsuntakuulutus

Kutsunnan ajasta ja paikasta ilmoitetaan kutsuntakuulutuksella, joka on nähtävillä Puolustusvoimien verkkosivuilla vähintään kaksi viikkoa ennen kutsuntoja sekä kutsuntojen ajan. Tarpeen mukaan kuulutus voidaan pitää nähtävänä myös muulla hallintolain (434/2003) 62 a §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua ajankohdasta voidaan puolustusministeriön päätöksellä valtakunnallisesti, alueellisesti tai paikallisesti poiketa, jos se on välttämätöntä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä.

16 §

Läsnäolovelvollisuus kutsunnassa

Edellä 1 momentissa tarkoitettua henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta voidaan puolustusministeriön päätöksellä valtakunnallisesti, alueellisesti tai paikallisesti poiketa, jos se on välttämätöntä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä eikä vaaranna 12 §:ssä säädettyä kutsunnan tarkoitusta.

28 §

Varusmiespalveluksen aloittamisen ajankohta

Varusmiespalvelus on aloitettava viimeistään sinä vuonna, jona asevelvollinen täyttää 29 vuotta. Asevelvollinen määrätään aloittamaan varusmiespalvelus yleisenä tai erityisenä palveluksen aloittamispäivänä viimeistään kolmantena kalenterivuonna kutsunnan jälkeen.

33 §

Kertausharjoitusta koskevan määräyksen peruuttaminen

Aluetoimisto voi peruuttaa kertausharjoitukseen osallistumista koskevan määräyksen, jos se on tarpeen yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä.

36 §

Varusmiespalveluksen tarkoitus

Varusmiespalveluksen aikana asevelvolliset koulutetaan ja harjaannutetaan sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviin ja siten osaltaan luodaan edellytykset sodan ajan varalta tarvittavien joukkokokonaisuuksien tuottamiselle.

Varusmiespalveluksen alkuvaiheessa opetetaan sotilaan perustaidot, tehdään tarvittavat soveltuvuus- ja kuntotestit sekä arvioidaan soveltuvuus miehistön eri palvelustehtäviin sekä johtajakoulutukseen.

Alkuvaiheen jälkeen miehistölle annetaan koulutus miehistön tehtäviin, erityistaitoa vaativiin miehistön tehtäviin sekä vaativimpiin miehistön erityistehtäviin ja johtajakoulutukseen valituille aliupseerin tai reserviupseerin tehtäviin.

Palveluksen loppuvaiheessa 3 momentissa tarkoitettun koulutuksen saaneet varusmiehet koulutetaan toimimaan sodanajan joukon tehtävässä.

60 §

Palveluksen keskeyttäminen

Asevelvollista on kuultava henkilökohtaisesti, jos palvelus keskeytetään 1 momentissa tarkoitulla perusteella. Joukko-osaston komentaja päättää samalla asevelvollisen palveluskelpoisuudesta.

75 §

Ulkomailla asuvan toisen valtion kansalaisen velvollisuus tulla kutsuntaan ja palvelukseen

Asevelvollisella ei ole velvollisuutta tulla kutsuntaan eikä varusmiespalvelukseen, jos hänellä on myös toisen valtion kansalaisuus ja hänen asuinpaikkansa on viimeiset seitsemän vuotta ollut muualla kuin Suomessa. Asevelvollinen voidaan kuitenkin määrätä palvelukseen, jos hän muuttaa Suomeen ennen sen vuoden loppua, jona hän täyttää 29 vuotta.

76 §

Varusmiespalveluksesta vapauttaminen toisen valtion kansalaisuuden perusteella

Edellä 1 momentissa tarkoitettu päätös voidaan peruuttaa ja asianomainen määrätä varusmiespalvelukseen, jos vapauttamisen edellytyksissä on tapahtunut olennainen muutos sen vuoksi, että asevelvollinen on ennen sen vuoden loppua, jona hän täyttää 29 vuotta, muuttanut asumaan Suomeen.

109 §

Oikaisuvaatimus

Asevelvollinen saa vaatia oikaisua aluetoimistolta aluetoimiston, joukko-osaston komentajan tai kutsuntalautakunnan päätökseen, joka koskee palveluskelpoisuutta, palvelukseen määräämistä tai palveluksesta vapauttamista, sekä aluetoimiston tai joukko-osaston päätökseen, joka koskee koulutuksen keskeyttämistä, palveluksen keskeyttämistä, huumausaineen käyttöä selvittävään tutkimukseen määräämistä, isyysvapaan ajankohtaa sekä tässä laissa tarkoitettua etuutta.

Oikaisuvaatimus tehdään asevelvollisen kotipaikan mukaan määräytyvälle aluetoimistolle. Kertausharjoituksesta vapauttamista koskevaa päätöstä koskeva oikaisuvaatimus tehdään kuitenkin sille aluetoimistolle, joka on käsitellyt asevelvollisen vapautushakemuksen. Kutsuntalautakunnan päätöstä koskeva oikaisuvaatimus toimitetaan aluetoimistolle.

Muutoin oikaisuvaatimusmenettelyssä sovelletaan hallintolakia.

118 §

Asevelvollisuudesta kieltäytyminen

Jollei tässä pykälässä toisin säädetä, 1 momentissa tarkoitetun rikoksen osalta noudatetaan siviilipalveluslain säännöksiä. Varusmies, jonka asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskevan rikoksen esitutkinta-aineiston joukko-osaston komentaja on päättänyt sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 14 §:n mukaisesti toimittaa syyttäjälle, on heti kotiutettava. Jos tuomioistuin on hylännyt asevelvollista vastaan nostetun syytteen asevelvollisuudesta kieltäytymisestä, häntä ei enää määrätä suorittamaan asevelvollisuuttaan rauhan aikana.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

Mitä 28 §:n 1 momentissa säädetään viimeisestä mahdollisesta palveluksen aloittamisajankohdasta, sovelletaan kuitenkin vain 1 päivän tammikuuta 2024 jälkeen varusmiespalveluksensa aloittaviin varusmiehiin. Tämän lain voimaantulo ei vaikuta lain voimaan tullessa voimassa olleen lain nojalla annettuihin palveluksen aloittamista koskeviin päätöksiin.

Mitä 60 §:n 5 momentissa säädetään palveluskelpoisuutta koskevasta joukko-osaston komentajan päätöksestä, sovelletaan vasta 1 päivästä heinäkuuta 2022.

Tämän lain voimaan tullessa aluetoimistossa vireillä ollut asia käsitellään loppuun noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

2.

Laki

siviilipalveluslain 79 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan siviilipalveluslain (1446/2007) 79 § seuraavasti:

79 §

Uusi palvelusmääräys

Palvelukseen uudelleen määräämisessä huomioidaan aika, jonka siviilipalvelusvelvollinen on ollut siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tai siviilipalvelusrikoksesta johtuvan tutkinnan vuoksi vapautensa menettäneenä. Palvelusaika luetaan siten, että yksi päivä vapaudenmenetystä vastaa kahta päivää siviilipalveluksessa.

Jos tuomioistuin on hylännyt siviilipalvelusvelvollista vastaan nostetun syytteen 74 §:ssä tarkoitetusta siviilipalveluksesta kieltäytymisestä, häntä ei enää määrätä suorittamaan siviilipalvelusvelvollisuuttaan rauhan aikana.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa siviilipalveluskeskuksessa vireillä ollut asia käsitellään loppuun noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säädöksiä.

Helsingissä 21.10.2021

Pääministeri

Sanna Marin

Puolustusministeri Antti Kaikkonen

1.

Laki

asevelvollisuuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan asevelvollisuuslain (1438/2007) 9 §:n 2 momentti, 15 §:n 3 momentti, 28 §:n 1 momentti, 36 §, 60 §:n 5 momentti, 75 §:n 1 momentti, 76 §:n 2 momentti, 109 §, 110 §:n ruotsinkielinen sanamuoto, 111 §:n ruotsinkielinen sanamuoto ja 118 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 60 §:n 5 momentti ja 110 §:n ruotsinkielinen sanamuoto laissa 510/2013 ja 109 § ja 111 §:n ruotsinkielinen sanamuoto laissa 147/2010, sekä *lisätään* 15 §:ään uusi 4 momentti, 16 §:ään uusi 5 momentti ja 33 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 147/2010, uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 §

9 §

Palveluskelpoisuus

Palveluskelpoisuus

Palveluskelpoisuudesta päätetään tietojen perusteella, jotka asevelvollisesta, hänen terveydentilastaan sekä hänen fyysisestä ja henkisestä suorituskyvystään saadaan:

- 1) asevelvolliselta itseltään;
 - 2) terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastuksessa;
 - 3) soveltuvuuskokeessa;
 - 4) 96 §:ssä tarkoitettulta viranomaiselta.
-

Palveluskelpoisuudesta päätetään tietojen perusteella, jotka asevelvollisesta, hänen terveydentilastaan sekä hänen fyysisestä ja henkisestä suorituskyvystään saadaan:

- 1) asevelvolliselta itseltään;
 - 2) terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastuksessa;
 - 3) soveltuvuuskokeessa;
 - 4) *henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain (332/2019) 34 ja 35 §:ssä tarkoitetuilta tahoilta.*
-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

15 §

15 §

Kutsunnan aika ja kutsuntaluettelo sekä kutsuntakuulutus

Kutsunnan aika ja kutsuntaluettelo sekä kutsuntakuulutus

Kutsunnan ajasta ja paikasta ilmoitetaan kutsuntakuulutuksella, joka on nähtävillä puolustusvoimien verkkosivuilla ja kunnan ilmoitustaululla vähintään kaksi viikkoa ennen kutsuntoja sekä kutsuntojen ajan. Tarpeen mukaan kuulutus voidaan pitää nähtävänä myös muulla tavoin.

Kutsunnan ajasta ja paikasta ilmoitetaan kutsuntakuulutuksella, joka on nähtävillä Puolustusvoimien verkkosivuilla vähintään kaksi viikkoa ennen kutsuntoja sekä kutsuntojen ajan. Tarpeen mukaan kuulutus voidaan pitää nähtävänä myös muulla *hallintolain (434/2003) 62 a §:ssä* tarkoitetulla tavalla.

Edellä 1 momentissa tarkoitetusta ajankohdasta voidaan puolustusministeriön päätöksellä valtakunnallisesti, alueellisesti tai paikallisesti poiketa, jos se on välttämätöntä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä.

16 §

16 §

Läsnäolovelvollisuus kutsunnassa

Läsnäolovelvollisuus kutsunnassa

Edellä 1 momentissa tarkoitetusta henkilökohtaisesta läsnäolovelvollisuudesta voidaan puolustusministeriön päätöksellä valtakunnallisesti, alueellisesti tai paikallisesti poiketa, jos se on välttämätöntä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä eikä vaaranna 12 §:ssä säädettyä kutsunnan tarkoitusta.

28 §

28 §

Varusmiespalveluksen aloittamisen ajankohta

Varusmiespalveluksen aloittamisen ajankohta

Asevelvollinen määrätään aloittamaan varusmiespalvelus yleisenä tai erityisenä palveluksen aloittamispäivänä viimeistään kolmantena kalenterivuonna kutsunnan jälkeen.

Varusmiespalvelus on aloitettava viimeistään sinä vuonna, jona asevelvollinen täyttää 29 vuotta. Asevelvollinen määrätään aloittamaan varusmiespalvelus yleisenä tai erityisenä

Voimassa oleva laki

Ehdotus

senä palveluksen aloittamispäivänä viimeistään kolmantena kalenterivuonna kutsunnan jälkeen.

33 §

Kertausharjoitusta koskevan määräyksen peruuttaminen

33 §

Kertausharjoitusta koskevan määräyksen peruuttaminen

Aluetoimisto voi peruuttaa kertausharjoitukseen osallistumista koskevan määräyksen, jos se on tarpeen yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä.

36 §

Varusmiespalveluksen tarkoitus

Varusmiespalveluksen aikana asevelvolliset koulutetaan ja harjaannutetaan sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviin ja siten osaltaan luodaan edellytykset sodan ajan varalta tarvittavien joukkokokonaisuuksien tuottamiselle.

Varusmiespalveluksen peruskoulutuskauden aikana opetetaan sotilaan perustaidot, tehdään tarvittavat soveltuvuus- ja kuntotestit sekä arvioidaan soveltuvuus erikois- tai johtajakoulutukseen.

Erikoiskoulutuskaudella annetaan koulutus miehistön tehtäviin, erityistaitoa vaativiin miehistön tehtäviin sekä vaativimpiin miehistön erityistehtäviin. Johtajakoulutuskaudella annetaan koulutus aliupseerin ja upseerin tehtäviin.

Joukkokoulutuskaudella 3 momentissa tarkoitettun koulutuksen saaneet varusmiehet koulutetaan toimimaan sodanajan joukon tehtävissä

36 §

Varusmiespalveluksen tarkoitus

Varusmiespalveluksen aikana asevelvolliset koulutetaan ja harjaannutetaan sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviin ja siten osaltaan luodaan edellytykset sodan ajan varalta tarvittavien joukkokokonaisuuksien tuottamiselle.

Varusmiespalveluksen *alkuvaiheessa* opetetaan sotilaan perustaidot, tehdään tarvittavat soveltuvuus- ja kuntotestit sekä arvioidaan soveltuvuus *miehistön eri palvelustehtäviin sekä johtajakoulutukseen.*

Alkuvaiheen jälkeen miehistölle annetaan koulutus miehistön tehtäviin, erityistaitoa vaativiin miehistön tehtäviin sekä vaativimpiin miehistön erityistehtäviin *ja johtajakoulutukseen valituille aliupseerin tai reserviupseerin tehtäviin.*

Palveluksen loppuvaiheessa 3 momentissa tarkoitettun koulutuksen saaneet varusmiehet koulutetaan toimimaan sodanajan joukon tehtävissä.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

60 §

Palveluksen keskeyttäminen

Asevelvollista on kuultava henkilökohtaisesti, jos palvelus keskeytetään 1 momentissa tarkoitetulla perusteella.

75 §

Ulkomailla asuvan toisen valtion kansalaisen velvollisuus tulla kutsuntaan ja palvelukseen

Asevelvollisella ei ole velvollisuutta tulla kutsuntaan eikä varusmiespalvelukseen, jos hänellä on myös toisen valtion kansalaisuus ja hänen asuinpaikkansa on viimeiset seitsemän vuotta ollut muualla kuin Suomessa. Asevelvollinen voidaan kuitenkin määrätä palvelukseen, jos hän muuttaa Suomeen ennen sen vuoden loppua, jona hän täyttää 30 vuotta.

76 §

Varusmiespalveluksesta vapauttaminen toisen valtion kansalaisuuden perusteella

Edellä 1 momentissa tarkoitettu päätös voidaan peruuttaa ja asianomainen määrätä varusmiespalvelukseen, jos vapauttamisen edellytyksissä on tapahtunut olennainen muutos sen vuoksi, että asevelvollinen on ennen sen vuoden loppua, jona hän täyttää 30 vuotta, muuttanut asumaan Suomeen.

60 §

Palveluksen keskeyttäminen

Asevelvollista on kuultava henkilökohtaisesti, jos palvelus keskeytetään 1 momentissa tarkoitetulla perusteella. *Joukko-osaston komentaja päättää samalla asevelvollisen palveluskelpoisuudesta.*

75 §

Ulkomailla asuvan toisen valtion kansalaisen velvollisuus tulla kutsuntaan ja palvelukseen

Asevelvollisella ei ole velvollisuutta tulla kutsuntaan eikä varusmiespalvelukseen, jos hänellä on myös toisen valtion kansalaisuus ja hänen asuinpaikkansa on viimeiset seitsemän vuotta ollut muualla kuin Suomessa. Asevelvollinen voidaan kuitenkin määrätä palvelukseen, jos hän muuttaa Suomeen ennen sen vuoden loppua, jona hän täyttää 29 vuotta.

76 §

Varusmiespalveluksesta vapauttaminen toisen valtion kansalaisuuden perusteella

Edellä 1 momentissa tarkoitettu päätös voidaan peruuttaa ja asianomainen määrätä varusmiespalvelukseen, jos vapauttamisen edellytyksissä on tapahtunut olennainen muutos sen vuoksi, että asevelvollinen on ennen sen vuoden loppua, jona hän täyttää 29 vuotta, muuttanut asumaan Suomeen.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

109 §

109 §

*Oikaisuvaatimus**Oikaisuvaatimus*

Asevelvollinen saa kirjallisesti vaatia oikaisua aluetoimistolta aluetoimiston tai kutsuntalautakunnan päätökseen, joka koskee palveluskelpoisuutta, palvelukseen määräämistä tai palveluksesta vapauttamista, sekä aluetoimiston tai joukko-osaston päätökseen, joka koskee koulutuksen keskeyttämistä, palveluksen keskeyttämistä, huumausaineen käyttöä selvittävään tutkimukseen määräämistä, isyysvapaan ajankohtaa sekä tässä laissa tarkoitettua etuutta.

Oikaisuvaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa siitä, kun päätös oikaisuosoituksineen on annettu asevelvolliselle tiedoksi. Oikaisuvaatimus tehdään asevelvollisen kotipaikan mukaan määräytyvälle aluetoimistolle. Oikaisuvaatimus toimitetaan päätöksen tehneelle viranomaiselle. Kutsuntalautakunnan päätöstä koskeva oikaisuvaatimus toimitetaan kuitenkin aluetoimistolle.

Asevelvollinen saa vaatia oikaisua aluetoimistolta aluetoimiston, *joukko-osaston komentajan* tai kutsuntalautakunnan päätökseen, joka koskee palveluskelpoisuutta, palvelukseen määräämistä tai palveluksesta vapauttamista, sekä aluetoimiston tai joukko-osaston päätökseen, joka koskee koulutuksen keskeyttämistä, palveluksen keskeyttämistä, huumausaineen käyttöä selvittävään tutkimukseen määräämistä, isyysvapaan ajankohtaa sekä tässä laissa tarkoitettua etuutta.

Oikaisuvaatimus tehdään asevelvollisen kotipaikan mukaan määräytyvälle aluetoimistolle. *Kertausharjoituksesta vapauttamista koskevaa päätöstä koskeva oikaisuvaatimus tehdään kuitenkin sille aluetoimistolle, joka on käsitellyt asevelvollisen vapautushakemuksen.* Kutsuntalautakunnan päätöstä koskeva oikaisuvaatimus toimitetaan aluetoimistolle.

Muutoin oikaisuvaatimusmenettelyssä sovelletaan hallintolakia.

118 §

118 §

*Asevelvollisuudesta kieltäytyminen**Asevelvollisuudesta kieltäytyminen*

Jollei tässä pykälässä toisin säädetä, 1 momentissa tarkoitetun rikoksen osalta noudatetaan siviilipalveluslain säännöksiä. Varusmies, jonka asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskevan rikoksen esitutkinta-aineiston joukko-osaston komentaja on päättänyt sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 14 §:n mukaisesti toimittaa syyttäjälle, on heti kotiutettava. *Jos asianomaista ei tuomita asevelvollisuudesta kieltäytymisestä vankeusrangaistukseen, sotilasviranomaisen määrää hänet uudelleen palvelukseen.*

Jollei tässä pykälässä toisin säädetä, 1 momentissa tarkoitetun rikoksen osalta noudatetaan siviilipalveluslain säännöksiä. Varusmies, jonka asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskevan rikoksen esitutkinta-aineiston joukko-osaston komentaja on päättänyt sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 14 §:n mukaisesti toimittaa syyttäjälle, on heti kotiutettava. *Jos tuomioistuimien on hylännyt asevelvollista vastaan nostetun syytteen asevelvollisuudesta kieltäytymisestä, häntä ei enää määrätä suorittamaan asevelvollisuuttaan rauhan aikana.*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20.
Mitä 28 §:n 1 momentissa säädetään viimeisest
mahdollisesta palveluksen aloittamisajankohdasta, sovelletaan kuitenkin vain 1 päivän tammikuuta 2024 jälkeen varusmiespalveluksensa aloittaviin varusmiehiin. Tämän lain voimaantulo ei vaikuta lain voimaan tullessa voimassa olleen lain nojalla annettuihin palveluksen aloittamista koskeviin päätöksiin.*

Mitä 60 §:n 5 momentissa säädetään palveluskelpoisuutta koskevasta joukko-osaston komentajan päätöksestä, sovelletaan vasta 1 päivästä heinäkuuta 2022.

Tämän lain voimaan tullessa aluetoimistossa vireillä ollut asia käsitellään loppuun noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

2.

Laki

siviilipalveluslain 79 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan siviilipalveluslain (1446/2007) 79 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

79 §

79 §

Uusi palvelusmääräys

Uusi palvelusmääräys

Jos siviilipalvelusvelvollista, jota vastaan on tehty rikosilmoitus siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tai siviilipalvelusrikoksesta, ei syytetä kyseisistä rikoksista tai häntä ei tuomita niistä vankeusrangaistukseen, siviilipalveluskeskuksen on määrättävä hänet uudelleen palvelukseen. Aika, jonka siviilipalvelusvelvollinen on asian tutkinnan vuoksi ollut vapautensa menettäneenä, luetaan tällöin hänen palvelusajakseen siten, että yksi päivä vapaudenmenetystä vastaa kahta päivää siviilipalveluksessa.

Palvelukseen uudelleen määrittämisessä huomioidaan aika, jonka siviilipalvelusvelvollinen on ollut siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tai siviilipalvelusrikoksesta johtuvan tutkinnan vuoksi vapautensa menettäneenä. Palvelusaika luetaan siten, että yksi päivä vapaudenmenetystä vastaa kahta päivää siviilipalveluksessa.

Jos tuomioistuimien on hylännyt siviilipalvelusvelvollista vastaan nostetun syytteen 74 §:ssä tarkoitetusta siviilipalveluksesta kieltäytymisestä, häntä ei enää määrätä suorittamaan siviilipalvelusvelvollisuuttaan rauhan aikana.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa siviilipalveluskeskuksessa vireillä ollut asia käsitellään loppuun noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.
